

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická
Katedra historie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pravěk na Písecku. Pravěká archeologie a její odraz v regionálních muzeích.

Tomáš Hach

Vedoucí práce: PaedDr. Helena Východská

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Plzni, 2012

.....

Poděkování

Děkuji své vedoucí bakalářské práce PaedDr. Heleně Východské za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Též děkuji archeologu Jiřímu Fröhlichovi za konzultaci týkající se archeologických nalezišť, kterými se v bakalářské práci zabývám.

Obsah

1 ÚVOD	6
2 RYBNÍK ŘEŽABINEC U RAŽIC	10
2.1 Lokalizace	10
2.2 Dějiny výzkumu	11
2.3 Nálezy	12
2.3.1 Dr. Bedřich Dubský	13
2.3.2 Dr. Mojmír Mazálek	16
2.3.3 Dr. Karel Žebera	19
2.3.4 Doc. Slavomil Vencl	20
2.4 Muzeum	22
3 TOPĚLEC U PÍSKU	24
3.1 Lokalizace	24
3.2 Historie objevu	24
3.3 První nález	25
3.4 Druhý nález	26
3.5 Muzeum	28
4 HRADIŠTĚ U PÍSKU	28
4.1 Lokalizace	28
4.2 Nález mohyl	30
4.3 Muzeum	32
5 NEVĚZICE U MIROVIC	33
5.1 Nález mohyl	33
5.2 Lokalizace oppida	34
5.3 Oppidum	35

5.4 Muzeum	37
6 BURKOVÁK U NEMĚJIC	39
6.1 Lokalizace	39
6.2 Dějiny výzkumu	40
6.3 Posvátný strom na Burkováku u Nemějic	42
6.4 Nálezy	43
6.5 Muzeum	47
7 Závěr	48
8 Resumé	51
9 PRAMENY	52
9.1 Literatura.....	52
9.2 Prameny	52
9.3 Internetové zdroje.....	55
10 OBRÁZKOVÁ PŘÍLOHA.....	I

1 ÚVOD

Písecko je jeden z okresů, který se nachází v Jihočeském kraji. Můžeme ho situovat mezi další okresy, jako jsou Strakonický, Budějovický, Tábořský a Příbramský. Z archeologického hlediska je Písecko velice oblíbená lokalita, což nám dokládá četnost archeologických nálezů z různých etap, které se dají datovat po celé dějiny lidstva. Lidé sem odnepaměti přicházeli díky strategické pozici, kdy zde mohli využívat bohatosti místních lesů a především řeky Otavy. Řeka Otava¹ byla pro zdejší osídlení velice důležitá, protože poskytovala zdejším obyvatelům potravu, dopravu a byla využívána pro rýžování zlata.

Téma bakalářské práce jsem si vybral s ohledem na můj zájem o období pravěku a také proto, abych se něco více dozvěděl o této historické etapě v kontextu Píseckého regionu, odkud pocházím. Do své práce jsem tedy zařadil, dle mého názoru, nejdůležitější naleziště, která se na Písecku nachází. Časové ohraničení mé práce je tedy vymezeno starší dobou kamennou a mladší dobou železnou. Ve výběru jednotlivých archeologických nalezišť mi pomohla konzultace s dodnes aktivním píseckým archeologem Jiřím Fröhlichem. Cílem mé práce je, abych informoval o těchto nalezištích a zpřehlednil zdejší nálezy za pomoci odborné literatury, kterou budu mít k dispozici. Podkapitola mé práce nese název Pravěká archeologie a její odraz v regionálních muzeích. Dalším cílem tedy je propojit nálezy s muzejními expozicemi, které mohou pomoci lépe se orientovat v problematice pravěku a lépe demonstrovat nálezový materiál. Své bádání chci též doplnit o terénní výzkum, který osobně provedu. Od něj si slibuji pořízení fotografického materiálu a získání informací o aktuálním stavu nalezišť.

Odborná literatura, která se zabývá mnou vybranými nalezišti, pochází z dílen skvělých českých archeologů, jako např. dr. Bedřicha Dubského, Jiřího Fröhliche, dr. Jana Michálka, dr. Mojmíra Mazálka, doc. Slavomila Vencla atd. Jedná se o monografie a sborníky, ale většina tohoto materiálu byla publikována

¹ Název řeky Otavy je odvozen od keltského slova Atava (zlatonosná řeka).

jako odborné články v předních českých časopisech zabývajících problematikou archeologie. Mezi tato periodika se řadí především Památky archeologické a Archeologické rozhledy. Do své práce jsem však zařadil články i z dalších časopisů, které se věnují jiným tématům, jako např. Anthropozoikum, Otavan, Výběr atd. Anthropozoikum je odborné periodikum, které se věnuje především problematice geologie, avšak publikují zde i archeologové. Mezi další důležitý pramen pro mou práci jsou návštěvy muzejních expozic, na které budu ve své práci odkazovat, a též terénní výzkum, který mi posloužil k pořízení fotografického materiálu.

Archeologie jižních Čech je neoddiskutovatelně spojena se jménem dr. Bedřich Dubský. Tento amatérský archeolog je pro jižní Čechy velice významný díky četnosti jeho výzkumů, které sahaly od pozdního paleolitu až po dobu slovanskou, kdy sledoval jednotlivá jihočeská hradiště. Jeho autorská činnost přinesla několik desítek odborných článků a šest monografií. Nejvýznamnější publikací z této bibliografie je *Pravěk jižních Čech*, která vyšla roku 1949 a v níž autor shrnuje své veškeré dosavadní poznatky o jihočeské archeologii. Dubský pracuje velmi systematicky - mimo popis vlastního zkoumání se zde často objevují i úryvky z děl jiných autorů, kteří prozkoumali určitá naleziště z různých důvodů již dříve. Tato kniha se mi stala předlohou pro další zkoumání a často z ní také cituji. Je to dáno hlavně tím, že dr. Dubský se zúčastnil výzkumu všech lokalit, na které jsem se ve své práci zaměřil, a také tím, že se jedná o velice povedenou a pro jihočeskou archeologii významnou publikaci.

Jsem si vědom, že ve své práci nemohu obsáhnout všechna období v tomto časovém horizontu či všechna důležitá naleziště, a proto záměrně vynechám období mladší doby kamenné (neolit) a pozdní doby kamenné (eneolit). V těchto obdobích se na Písecku nevyskytují žádná významná pravěká osídlení. Naopak větší pozornost bych chtěl věnovat době železné, kdy bylo Písecko osídleno nejčetněji a byly zde objeveny nejzajímavější a nejdůležitější artefakty. Ve své

práci budu postupovat chronologicky od nalezišť, kde se našlo nejstarší osídlení, až po místa, která byla osídlena nejpozději.

První kapitulu své práce bych chtěl věnovat nalezišti, které se nachází nedaleko města Písku u rybníka Řežabince. Zde se našlo několik tisíc kusů kamenné industrie a několik pravěkých chat, které se řadí do starší a střední doby kamenné. Toto místo se díky důležitosti a četnosti nálezů dostalo do celosvětového podvědomí a dokonce se objevuje i v zahraničních odborných publikacích. Další kapitulu bych chtěl věnovat době bronzové a nalezišti Topělec u Písku. Zdejší naleziště je známé přítomností knovízské kultury a jedná se dokonce o největší svého druhu v jižních Čechách. Nalezeno zde bylo 37 hrobů, což je na jihočeské poměry vysoké číslo pro tuto kulturu. Tři naleziště jsem si vybral z doby železné, díky rozsáhlému osídlení a důležitosti nálezů. Jednu kapitulu bych tak věnoval nalezišti Hradiště u Písku. Toto naleziště je zajímavé v tom ohledu, že se zde našla zcela ojedinělá etruská bronzová konvice, což strhlo na toto místo pozornost. Jako dalšího zástupce doby železné jsem si vybral lokalitu v okolí vesnice Nevězice, která se nachází nedaleko Písku. Zde byly objeveny dvě mohyly, ve kterých se našly důležité artefakty v podobě několika zbraní. Důležitější je však jiné místo u Nevězic, a sice druhé největší jihočeské oppidum. Zdejší hradiště nebylo sice osídlené dlouhou dobu, ale pro zmapování keltského osídlení Čech je velice důležité. Důležitý je nález jedné z bran, která nám pomáhá nahlédnout do historie a stavební techniky Keltů. Zdejší nález brány se dokonce stal předlohou pro rekonstrukci brány v archeoparku v Prášilech na Šumavě. V současné době se jedná o největší rekonstrukci keltské vstupní brány ve Střední Evropě. Poslední mnou vybrané naleziště, které spadá též do doby železné, je Burkovák u Nemějic. Zdejší naleziště jsem si vybral hlavně díky množství nálezů a také díky mýtu o posvátném stromu, který se k tomuto místu váže. Nalezeno zde bylo několik tisíc kusů předmětů, které mají dle jednoho názoru mytický význam, dle druhého se jedná pouze o předměty druhotně sem uložené. Zdejší místo mělo být vybráno jako jakési odložiště. Jednu kapitulu v mé práci by si jistě zasloužilo i zmapování výzkumu těžby zlata na Písecku.

Výzkum v okolí města Písku však převážně spadá až do středověku, kdy bylo odkryto několik dolů, jako např. Havírky. Do pravěku spadá vesnice Modlešovice, která se však katastrálně řadí do Strakonického okresu, a proto tuto kapitolu do své práce nezahrnu.

2 RYBNÍK ŘEŽABINEC U RAŽIC

2.1 Lokalizace

Naleziště v okolí rybníka Řežabince je jedna z vůbec nejdůležitějších lokalit na Písecku. Jedná se o místo, které bylo osídlováno lidmi po celý pravěk.² Nejvíce nálezového materiálu však pochází ze starší a střední doby kamenné. Díky důležitosti těchto předmětů jsem si tedy vybral zdejší naleziště, které se rozprostírá mezi návrším zvaným Pikárna a Velkým vrchem jako zástupce uvedeného období, které se datuje ve střední Evropě zhruba mezi léta 15 000 – 5500 př.n.l.

Nálezové místo se nachází zhruba 7 km od města Písku. Situovat jej také lze mezi tři zdejší vesnice – Ražice, Kestřany³ a Putim. Lidé přicházeli do těchto míst hlavně díky jeho strategické pozici, kdy zde mohli využívat mělkého toku řeky Otavy a zdejší jezero, které přilákávalo zvěř ze širokého okolí. Místo tedy bylo dobré pro lov a sběr různých plodů. Rybník, který leží v místě dnes, byl vybudován až ve středověku roku 1530 na pokyn majitele zdejšího panství Kryštofa ze Švamberka. Rybník Řežabinec je známý v archeologických kruzích jako významné pravěké naleziště, ale většina lidí na Písecku má toto místo spojeno s důležitou ornitologickou lokalitou, která byla roku 1949 prohlášena za Národní přírodní památku a roku 2004 byl Řežabinec zařazen do evropské územní soustavy NATURA 2000.⁴ Na tento seznam byl zařazen hlavně díky hnízdění vzácného ptactva, výskytem rašelinišť, růstem nejrůznějších druhů rákosů apod.⁵

² Naleziště u rybníka Řežabince je důležité i v tom ohledu, že zde byl uskutečněn nejstarší archeologický nález na Písecku. Tento nález byl datován do acheuléenu (300 000 – 100 000 př.n.l.).

³ Vesnice nesla dříve název Lhota Kestřanská.

⁴ NATURA 2000 je soustava chráněných území, které vytvářejí na svém území podle jednotných principů všechny státy Evropské unie.

⁵ Dostupné na: http://www.cittadella.cz/europarc/index.php?p=index&site=NPR_rezabinec_cz#, 16. 3. 2012.

2.2 Dějiny výzkumu

První nálezy, které se zde uskutečnily, se dají datovat na přelom paleolitu a mezolitu. Pocházejí již z roku 1936, kdy došlo k průzkumu zdejší pískovny Vojtěchem Prellou (tzv. Prellův písečník). Byly zde nalezeny „pouze“ tři pazourkové artefakty. Tento objev se však stal startovním bodem pro výzkum dr. Dubského⁶, kterého toto místo naprosto očarovalo. Kamenná industrie, která pochází z tohoto území, ho zaujala natolik, že se na toto místo vracel nepřetržitě 20 let. První průzkumy provedl již ve čtyřicátých letech, kdy prozkoumával úpatí vrchu Pikárna. Ve čtyřicátých letech se do průzkumu zdejší oblasti zapojil i dr. Mojmir Mazálek. Dr. Mazálek tuto oblast prozkoumával hlavně v první polovině padesátých let, kdy zde našel několik dílen na výrobu kamenné industrie. Jeho vědecké bádání na zdejším místě bylo ukončeno roku 1954, kdy umírá. Jeho poznatky o tomto nalezišti byly tak publikovány pouze z prvotních návštěv. To však nijak nesnižuje důležitost jeho výzkumu a nálezů. Jeho přínos je hlavně v tom, že na zdejší lokalitě odkryl nálezy jak z paleolitu, tak z mezolitu. Což znamená, že potvrdil dřívější poznatky dr. Dubského. V šedesátých letech místo prozkoumal i doc. Slavomil Vencl, který objevil depoty s uloženým pazourkem. V téže době se do oblasti vypravili také další přední jihočeští archeologové Jiří Fröhlich a dr. Jan Michálek. Těm se povedlo objevit několik dalších míst, kde bylo uloženo téměř tisíc kusů štípané kamenné industrie.⁷ Dnes v místě již výzkum dále neprobíhá.

⁶ Dr. Bedřich Dubský se narodil dne 10. 7. 1880 v Komárově. Po absolvování učitelského ústavu mezi léty 1895 – 1899 v Soběslavi se stal pedagogem. Nejdříve působil jako řadový učitel na obecných školách ve Strakonickém okrese. Mezi léty 1924 – 37 dokonce zaujal pozici ředitele na škole v Řepici u Strakonice. Ve věku 57 odchází na zasloužený odpočinek. Nejprve žil v Čejeticích a poté se roku 1945 stěhuje do Písku, kde také dne 9. 2. 1957 umírá. Co se týče jeho archeologické kariéry, tak ta započala roku 1910, kdy se začal zabývat slovanskými sídlišti na Strakonicku. Ve své archeologické praxi úzce spolupracoval s dalšími předními českými archeology, jako např. E. Šimkem, A. Stockým, J. Mazálkem atd. Byl členem Státního archeologického ústavu pro oblast jižních Čech a spolupracoval s Národním muzeem v Praze.

⁷ FRÖHLICH, J. *Písecko v zrcadle archeologie*. 1.vyd. Písek: IRES, 1997, s. 172-175.

2.3 Nálezy

Nálezový materiál v okolí rybníka Řežabince je opravdu bohatý. Díky stáří a mohutnosti je tato lokace zařazena mezi celosvětově známá místa v archeologických kruzích. Nejstarší zjištěné osídlení v okolí rybníka je řazeno do magdalénienu (15 000 – 10 000 let př.n.l.). V prozkoumané dílně z této doby bylo nalezeno několik tisíc kusů štípané industrie. Jednalo se o různé nástroje či o úštěpy, které vznikaly při výrobě. Velice ceněným předmětem tohoto období je destička břidlice, na které lze nalézt stopy pravěkých umělců. Co přesně rytiny na kameni mají znamenat, se dodnes neinterpretuje jednotně. Jeden názor hovoří o tom, že se jedná o zvíře, druhý se přiklání k interpretaci, že se jedná o vyobrazení ženy.⁸ O něco mladší pravěká dílna byla nalezena na úpatí zdejšího návrší Pikárna. Stáří této výroby na kamenné předměty řadíme do starší doby kamenné (zhruba do let 10 000 – 9 000 př.n.l.). Nástroje, které využívali lidé této doby, byly štípany hlavně z křemene. Jako unikát tohoto osídlení můžeme brát opracovaný terčík gagatu⁹, který mohl představovat polotovar drobného šperku. Nejvýznamnější nálezy však datujeme do střední doby kamenné (8 000 – 5 000 let př.n.l.). Četnost nálezů z této epochy pravěku je dána tím, že již definitivně skončila doba ledová a lidé obývající zdejší okolí již neměli tendence pořádat výpravy do vzdálenějších regionů, protože zde měli masité i rostlinné potraviny dostatek. Díky teplejšímu počasí a dostatku potravy se sem stahovala zvířata, která byla hojně lovena. Ve střední době kamenné se začaly využívat i další nerosty, které sem nemusely být exportovány, jako např. rohovec, jaspis, opál, chalcedon, křišťál, porcelanit a dokonce i přírodní sklo – jihočeský vltavín. Jelikož tyto nerosty již nebyly tak kvalitní jako dříve hojně využívaný pazourek, tak se podstatně zmenšila jejich velikost. Pro lepší využitelnost se tyto opracované nerosty zasazovaly do dřevěných a kostěných rukojetí.¹⁰ Tento postglaciální fakt znamenal pro zdejší obyvatele zlepšení jejich zručnosti.

⁸ Vyobrazování „kultu ženy“ bylo v pravěku velice oblíbené. Téměř na celém světě můžeme nalézt sošky žen, tzv. venuše, či vyobrazení žen na dalších materiálech ve formě malby či rytiny.

⁹ Černé leštěné uhlí, které se sem zřejmě dostalo z Horních Rakous.

¹⁰ FRÖHLICH, J. *Archeologické toulky po jižních Čechách*. 1.vyd. České Budějovice: Růže. 1990, s. 12-13.

Celkové nálezy v okolí rybníka Řežabince přinesly do archeologického povědomí taková místa, jako vrch Pikárna, Velký vrch, Prellův písečník a Vylitův písečník, která se zapsala do všeobecného odborného povědomí.

2.3.1 Dr. Bedřich Dubský

Dr. Bedřich Dubský byl jeden z prvních archeologů, který navštívil toto mezoliticky a paleoliticky velice významné místo. Jeho zájem o lokalitu začal hned po nálezů pár předmětů Vojtěchem Prellou ve zdejším pískovci roku 1936. Na tento objev navázalo spolu s dr. Dubským i několik dalších badatelů, jako např. dr. J. Skutil a dr. L. Zotz. Dr. Dubský místo, kde se uskutečnil tento náhodný objev, prozkoumal roku 1941 již podrobněji. Celkem zde bylo vyhloubeno sedm ložisek o různých velikostech, jejichž velikost zpravidla nepřekročila 16 m². Nálezy nebyly však nikterak bohaté. Na vině je zřejmě kyselost půdy¹¹, která je pro jižní Čechy typická. Množství artefaktů se však našlo v okolí písečníku již před rokem 1941. Dr. Dubský se však tohoto výzkumu ještě naplno nezúčastnil a hovoří pouze o uložení ve sbírkách píseckého, Národního a strakonického muzea (viz kapitola 2.4 Muzeum). Tyto prvotní nálezy byly datovány do epipaleolitu.¹²

Archeologický výzkum zahájil dr. Dubský 9. července 1941 na návrší Pikárna. Nalezeno bylo několik výrobních dílen, které vznikly v období mezolitu. Výzkum dílen probíhal 75 dní v roce 1941 a 65 dní v roce 1942. Dr. Dubský byl na tomto místě doprovázen dalšími odborníky, jako byli např. dr. Jaroslav Böhm, ředitel Archeologického ústavu – dr. Jiří Neústupný, ředitel Národního muzea v Praze – Jaroslav Petrbok, dr. Josef Skutil, dr. Lothar Zotz, dr. Karel Žebera a dr. J. Kuský. Dohromady bylo ve všech jámách nalezeno na 48 hranáčů, které sloužily jako kovadliny pro výrobu, a více než tisíc kusů kamenné industrie. Materiálem artefaktů byl opál, chalcedon, pazourek, jaspis apod. Mezi nálezy se

¹¹ DUBSKÝ, B. *Pravěk jižních Čech*. 1. vyd. Blatná: Bratři Římsové, 1949, s. 36-37.

¹² Termín označující hraniční období paleolitu a mezolitu.

nejhojněji objevovaly čepelky. Opracování čepelék nabývalo různých tvarů. Od okrajového retušování až po hrocení. Unikátním nálezem se stal artefakt ve tvaru březového listu. Tento tvar byl v době nálezů na našem území nevidaný. Mezi dalšími předměty se objevila škrabadla. Ta byla opět opracována do nejrůznějších tvarů – od klasických až po kulaté. Nálezová zpráva dr. Dubského z roku 1941 dále hovoří o nálezů rydel, hrotů (mohly sloužit jako šipky), křišťálového drasadla a o mikrolitech (nalezeno více než 300). Zajímavými nalezenými předměty byly čtyřboké lamely tenkých stěn a břitkého ostří, které sloužily pro otvírání nejrůznějších lastur či k řezání. Roku 1942, kdy průzkum vrchu pokračoval, bylo nalezeno několik dalších podstatných artefaktů. Jako např. čepelovitý hrot, čepelovité rydlo, pěkné lžícovité škrabadlo se hřbetem obitým mnoha plochami připravené k nasazení, pazourkový vrtáček, drasadlo, další čepelky a čepelky.¹³

V roce 1943 započal dr. Dubský výzkum další významné oblasti v okolí Řežabince, a sice na Velkém vrchu. Umístění zdejšího ateliéru se velice podobalo tomu, který byl nalezen na Pikárně. Podobnost spočívala v umístění, které bylo dobře kryto od severních větrů, dále v podloží pod nalezištěm a obdobné byly i nálezy, jak tvarově tak materiálův. V roce 1943 zde byl proveden 30 dní dlouhý průzkum, který financoval Archeologický ústav. Nálezy, v ohledu na celkovou bohatost místa, nepřinesly nic převratného. Výčet zjištěných artefaktů hovoří takto: několik opálových čepelék, opálová drasadla, opálová a jaspisová škrabadla, opálové vrtáčky, ostré opálové čepelky, nukleovité¹⁴ drasadla, rohovcové lamely, typická magdalénská rydla, pazourková škrabadla, křišťálové rydlo (šíp) s trnem, rohovcové čepelky, geometricky retušované škrabadlo z rohovce a další předměty.¹⁵

Průzkum místa pokračoval i v letech 1944 – 1945. Ohledána byla všechna dosud známá místa, kde se již dříve uskutečnil nějaký nález. Rekognoskace se tedy

¹³ DUBSKÝ, B. *Pravěk jižních Čech*. 1. vyd. Blatná: Bratři Římsové, 1949, s. 44-48.

¹⁴ Tvar podobný oříšku.

¹⁵ DUBSKÝ, B. *Pravěk jižních Čech*. 1. vyd. Blatná: Bratři Římsové, 1949, s. 49-52.

udála na místech jako: vrch Pikárna, Velký vrch a v tzv. Prelově písečnicku. Na vrchu Pikárna se našlo okrouhlé retušované škrabadlo z rohovce, jemná retušovaná lamela z rohovce, nukleovité retušované přeražené pazourkové škrabadlo, pazourková čepelka, menší lžícovité pazourkové škrabadlo a další. Nálezový materiál z Velkého vrchu byl rozšířen o jemně opracovaný čepelovitý hrot z opálu, jaspisovou a opálovou lamelu, dlouhé škrabadlo ze žlutého opálu apod. Nové odkrytí Prelova písečnicku dále přineslo nález šípů z rohovce, lamely různých materiálů, rohovcová retušovaná škrabadla, atd.¹⁶

Pokud bychom měli shrnout více než šestiletou tvrdou práci dr. Dubského na tomto místě, tak dojdeme k nálezům mnoha tisíc epipaleolitických artefaktů, které přilákaly k výzkumu další archeology a vědce s archeologií spojenými (viz další kapitoly). Drtivou většinu kamenné industrie získal dr. Dubský ze sond či ložisek. Povrchovým sběrem bylo získáno pouze 10% předmětů. Ložiska se vyskytovala většinou ve skupinách, ale objevují se i ojedinele. Největší koncentrace se vyskytla v Prelově písečnicku a na úpatí vrchu Pikárna. Na některých místech bylo nalezeno i několik kovadlin, které sloužily jako podklad pro výrobu nástrojů. Hlavní výhodou pro zdejší obyvatele viděl dr. Dubský v tom, že se nacházela mezi dvěma vrchy (Pikárna, Velký vrch), které nabízí pohled do širokého okolí. Další výhodou spočívala v blízkosti řeky Otavy a jezírku, které bylo v místě dnešního rybníka. Časově řadil dr. Dubský naleziště v okolí rybníka Řežabince do pozdního magdalénienu, tardenoisíenu¹⁷ a mezolitu. Snažil se též doložit určitou spojitost s moravskými stanicemi. Podobnost byla hlavně v používaném materiálu, ve tvarech industrie a umístění obytných jam.¹⁸

¹⁶ DUBSKÝ, B. *Pravěk jižních Čech*. 1. vyd. Blatná: Bratři Římsové, 1949, s. 53-54.

¹⁷ Název pro technologický (kulturní) okruh mladšího mezolitu, který získal název dle lokality Fere-en-Tardenois ve Francii.

¹⁸ DUBSKÝ, B. *Pravěk jižních Čech*. 1. vyd. Blatná: Bratři Římsové, 1949, s. 54-61.

2.3.2 Dr. Mojmír Mazálek

Jak jsem uvedl v jedné z předchozích kapitol, roku 1950 se uskutečnila první návštěva tohoto mezolitického komplexu dr. Mojmírem Mazálkem, který se na toto místo vrátil ještě několikrát. Výzkum v roce 1950 se soustředil na úpatí vrchu Pikárna, když zde bylo vyhloubeno několik sond. První o rozměrech 5 x 9 m se táhla od jižního úpatí pahorku a navazovala na ní druhá o rozměrech 2,5 x 2,5 m. V těchto sondách se našlo několik předmětů, které dokládají přítomnost pravěké dílny na výrobu nástrojů. 3 m od úpatí Pikárny se nacházely čtyři ploché kameny poskládané do lichoběžníku. Přímo u kamenů byla doložena oválná ohništní jáma, která dosahovala hloubky 30 cm. Na dně jámy uložil pravěký lid velký placatý kámen. Předpokládá se, že se zde pálily předměty, což dokládá přítomnost vrstvy uhlíků při okraji jámy. Na dně jámy se poté našlo několik artefaktů, jako např. opracovaný terčík, který sloužil k výrobě ozdobných a kultovních předmětů. V ohništi se našlo ještě několik úlomků křemene, drobné čočky lehce stíratelného červeného barviva, apod. V okolí dílny se našlo ještě několik významných předmětů. Okolo 30 kvarcitových čepelí, rydla, škrabadla a 3 předměty z pazourku. Nástroje na sebe přiléhaly v několika vrstvách, proto se dr. Mazálek domníval, že byly původně uloženy v nějakém obalu. Další sonda, které měla potvrdit bohaté mezolitické osídlení, byla umístěna na jihozápadním svahu. Její délka dosahovala 70 m a šířka 2 m. V horní polovině sondy se nenalezlo nic. Bohatá na nálezy byla však dolní polovina.¹⁹ Zde výzkum prokázal obytnou jámu (mezolitickou chatu), kterou zřejmě původně podpíraly dva dřevěné kůly, po kterých se našly vyhloubené jamky. V jámě samotné se našel aplitový²⁰ hranáč, který zřejmě sloužil jako podložka pro výrobu nástrojů. Díky obytné chatě bylo možno místo zařadit k příslušné kultuře – časný tardenoisien. Dr. Mazálek tak usoudil dle srovnání s dalšími středoevropskými nálezy tohoto rázu. Jako příklady si vzal polskou chatu Krzekotówek, německé chaty z Eybu, Königsforstu, Örtze apod. Všechny tyto

¹⁹MAZÁLEK, J. Výzkum ražické mesolitické oblasti v r. 1950. *Archeologické rozhledy* 3, 1951, s. 6-10

²⁰Aplit – magmatická hornina.

chaty totiž nesou podobné znaky. Zpravidla byly stavěny nad protáhlou, oválnou či kulatou jámou. Jejich rozměry dosahovaly v průměru 3 – 4 metry. Ohniště se zpravidla umisťovalo vně obytné jámy, objevují se však i případy, kdy je ohniště nalezeno uvnitř. Stěny chaty byly zhotoveny z větví, které se proplétaly proutím či roštím. Střecha se patrně sestavovala z kůry a rákosu. Mohlo se objevovat i obložení kožešinami nebo kůží. Pylová analýza a rozbor uhlíků, které byly v jámě nalezeny, zjistily přítomnost dubu, lísky, borovice, břízy, vrby, jilmu a habru. Dá se tedy předpokládat, že chata byla vyrobena z těchto dřevin. Co se týče dubu, není zcela typický pro toto období i zdejší oblast.²¹ Krom aplitového hranáče se v obytné jámě nenalezla žádná další industrie. Předpokládá se tedy, že chata byla spálena, ještě než se začala využívat.²² Zbytek sondy byl vyplněn dalšími ohništi, celkem se jich zde našlo šest. Díky rozboru popela se zjistilo, že zde byly spalovány hlavně borovice, smrky a duby. Dá se tedy předpokládat, že zdejší okolí obklopoval smíšený les. V okolí ohnišť se dále našly 4 kamenné podložky, 11 škrabadel, 9 rydel, 2 hroty, drobný nukleus²³, valoun horského křišťálu a několik dalších úlomků.²⁴

Druhý rok výzkumu dr. Mazálka, ke kterému došlo roku 1951, se nesl v duchu rozšíření sond z předchozího roku. Došlo tak k několika zásadním objevům. Mezi nejvýznamnější zjištění zřejmě patří přítomnost osídlení z paleolitu (magdalénienu), které potvrzovalo předchozí bádání dr. Dubského. Tento nález však pomohl i ke zvýšení zájmu o zdejší archeologickou lokalitu v okolí rybníka Řežabince. Nalezlo se zde několik předmětů z pazourku, které byly velice pečlivě hlazeny a měly o poznání větší velikost než předměty z mezolitu. Paleolitický inventář čítal různé čepele, čepelky s otupenou hranou, čepelová škrabadla, dlátka, výrazná rydla a další kombinované nástroje, jako např. vrtáčky. Nejdůležitějším paleolitickým předmětem, který se u rybníka Řežabince našel,

²¹ Duby jsou totiž spíše teplomilné dřeviny, které se v magdalénienu na našem území vyskytovaly vzácně.

²² MAZÁLEK, J. Mesolitická chata z písečnicku u Ražic (Putim I). *Anthropozoikum* 2, 1952, s. 164-168.

²³ Slovo latinského původu – oříšek, jádro. V archeologické terminologii se toto označení používá pro kus dobře štěpitelného materiálu, který se používá pro výrobu dalších nástrojů.

²⁴ MAZÁLEK, J. Výzkum ražické mesolitické oblasti v r. 1950. *Archeologické rozhledy* 3, 1951, s. 10-11.

byl pěstní klín. Jeho uložení bylo zřejmě druhotné, ale dle soudu dr. Mazálka, se jedná o jasně paleolitické dílo, což dokládá mandlovitý tvar artefaktu. Výrobním materiálem pěstního klínu se stal křemen, který byl z jedné strany odlámán a z jedné strany zůstal bez opracování. Vedle zásadního objevu osídlení ze starší doby kamenné (magdalénien), se zde našlo ještě několik dalších mezolitických předmětů. Tvarově, či materiálově se tyto předměty nikterak nelišily od předchozích bádání. Objevena byla též další mezolitická chata.²⁵

Roku 1952 začala již třetí sezóna dr. Mazálka na tomto nalezišti. Tento rok se nesl v duchu hlubšího prozkoumání zdejšího osídlení z období magdalénienu, který navázal na rok předchozí. Magdalénské sídliště bylo potvrzeno na jižním úpatí vrchu Pikárna na půli cesty mezi vrcholem a dnešním rybníkem. Došlo tak k rozšíření plošného odkryvu a spojení již existujících sond, které v konečné podobě nabyly tvar kříže. Nalezly se další jámy, které sloužily buď jako ohniště, nebo obytné chaty. Dle nákresu dr. Mazálka můžeme přiřknout těmto jámám takřka bramborovitý tvar.²⁶ Celkem bylo v této sondě nalezeno na 3851 kusů kamenné industrie. Jednalo se o hotové artefakty, zlomky, polotovary, jádra a odpad. Což je jasný důkaz přítomnosti dílny na tomto sídlišti. Co se týče tvarů předmětů, opět se nikterak zvlášť neodlišovaly od předchozích nálezů. Nalezly se zde užší čepele, jemné čepelky, ostré hroty, vyštípaná dlátka, čepelová škrabadla, čepelové a štěpinové vrtáčky, další mikrolitická rydla, škrabadla apod. Předměty byly z největší části vyrobeny z pazourku, křemene a rohovce. U některých artefaktů se identifikoval i jiný materiál. Nejvýznamnějším objevem tohoto roku se však stala bezesporu stanová chata, která zdůraznila celoevropský význam naleziště u rybníka Řežabince na Písecku.²⁷ Chata měla obdélníkový půdorys a její strany se šikmo snižovaly. Výzkum prokázal, že mohla být dlouhá okolo 7 m a široká okolo 3 m. Nalezeny byly kulevé jamky o průměru 15 – 20 cm, jejichž hloubka se pohybuje mezi 15 – 40 cm. Při vybírání pozůstatku mnohdy

²⁵ MAZÁLEK, J. Druhý rok výzkumů na sídlišti z doby kamenné u Ražic. *Archeologické rozhledy* 4, 1952, s. 198-206.

²⁶ Dr. Mazálek hovoří o vejčitém, hruškovitém, oválném tvaru.

²⁷ V době nálezů neměla taková chata z období magdalénienu obdoby. Jedinečnost spočívala hlavně její konstrukci.

dobře dochovaného dřeva bylo zjištěno, že konce jednotlivých kůlů se zahrocovaly do špičky. Výška chaty se pohybovala mezi 1, 5 – 2 m. Vchod do chaty byl z jihu, čemuž nasvědčuje přirozená poloha svahu. Díky uhlíkové metodě bylo zjištěno, že materiálem středového kůlu se stala borovice. Ostatní kůly byly dubové, což je do určité míry překvapením (viz výše). Uvnitř chaty se našly dva aplitové kameny, které zřejmě sloužily jako podložky pro výrobu.²⁸

2.3.3 Dr. Karel Žebera

RNDr. Karel Žebera provedl podrobný průzkum oblasti v okolí rybníku Řežabince roku 1953.²⁹ Jeho cílem nebyl archeologický výzkum, ale výzkum geologický. Jeho osoba sem byla poslána na výzvu Archeologického ústavu v Praze, který si od geologického výzkumu sliboval lepší zmapování oblasti a určité vysvětlení souvislostí. Geologický výzkum totiž dokáže odhadovat stáří jednotlivých podloží.

Předmětem zkoumání se stalo na 195 výchozů, odkryvů, ražených sond a jiných geologických zjevů. Bylo zjištěno že, skalní podloží v okolí Řežabince tvoří biotitické paraluly³⁰ s četnými žilami aplitu, jejichž stáří sahá již do třetihor. Směrem k jihu je složení těchto sedimentů spíše jemnozrně až hrubozrně písčité, zatímco v části blíže k severu je spíše jílovité. Místy lze dokonce nalézt čistý jíl bez příměsí písku. Co se týče povrchu v okolí rybníka, tak ten je z největší části pokryt rzivě hnědými, silně limonitovanými, dokonale oválenými křemennými štěrky, jejichž stáří sahá někde na pomezí třetihor a čtvrtohor. Díky geologickému výzkumu Dr. Žebery můžeme tedy konstatovat a potvrdit fakt, že prvotní osídlení v okolí rybníka Řežabince sahá skutečně do nejstaršího období doby kamenné. Objevují se však i poznatky z dalších epoch

²⁸ MAZÁLEK, J. Třetí rok výzkumu paloe-mesolitické oblasti u Ražic. *Archeologické rozhledy* 5, 1953, s. 577-589.

²⁹ Nejednalo se o jeho první návštěvu místa.

³⁰ Hornina vzniklá přeměnou jílovitých břidlic. Nejčastěji bývají středně zrnité, šedé barvy a skládají se z plagioklasu (oligoklas, andezin), křemene a biotitu.

dějin, jako jsou mezolit, neolit, doba bronzová i doba železná. Pravěké lidi lákala do zdejších míst skvělá poloha, která dle Dr. Žebery v mnohých ohledech připomíná Předmostí u Přerova na Moravě. Pro lid doby bronzové a železné se stalo největším lákadlem především výskyt zlata, který se ukládal v sedimentech nedaleké řeky Otavy.³¹

2.3.4 Doc. Slavomil Vencl

Jako archeolog prozkoumal Doc. Slavomil Vencl několik desítek mezolitických nalezišť v Čechách, a proto poté mohl podat komplexní informace o topografii míst, či o složení surovin jednotlivých nalezišť. Co se týče kamenných surovin, S. Vencl poukazuje na bohatost využitých materiálů. Je to dle něj dáno tím, že mezolitičtí lidé byli závislí na lovu zvěře a sběru plodin přímo v lokalitě, a proto se díky lepšímu podnebí a bohatosti zdejší fauny a flóry nemuseli vydávat pro suroviny na jiná místa. Předměty tak byly vyráběny z nerostů, které se nacházely zpravidla v okolí 20 km. Existují však výjimky, kdy se materiály na sídliště dostaly z více jak 100 kilometrové vzdálenosti. To dle doc. Vencla neznamena nic jiného, než řetězový dálkový obchod se západními Čechy.³² JZ Čechy (tedy i Písecko) bral jako jakousi zvláštnost v tomto ohledu. Mezi dovezené suroviny řadíme např. opály, křišťály, apod. Tyto materiály však tvořily pouze doplňkovou funkci.³³

Doc. Slavomil Vencl naleziště u rybníka Řežabince zkoumal v šedesátých letech. Jeho práce v oblasti lokality nebyla důležitá z ohledu návštěvy místa a průzkumu, ale jeho stěžejní dílo spočívá v souhrnu počínů jeho starších kolegů v tomto místě. Předměty zde nalezené rozdělil a klasifikoval do šesti skupin, čímž

³¹ ŽEBERA, K. Geologie pravěkého sídliště na březích „Řežabince“ u Ražic v Jižních Čechách. *Anthropozoikum* 4, 1954, s. 71-74.

³² Touto argumentací se Doc. Vencl lišil od dr. Dubského. Ten totiž předpokládal spojení se stanicemi na Moravě.

³³ VENCL, S. K současnému stavu poznání kamenných surovin mezolitu. *Archeologické rozhledy* 42, 1990, s. 233-239.

zpřehlednil a zobecnil bohatý inventář zde zjištěný. Do první skupiny zařadil magdalénské osídlení středoevropského typu. Toto osídlení bylo doloženo dr. Mazálkem na úpatí jižní strany vrchu Pikárna. Nálezy z této doby se kumulovaly do velice malého prostoru, který nakonec vyplnil plochu okolo 15 m². Nalezeno zde bylo okolo 4000 kusů štípané industrie a 17 hloubených jamek, díky čemuž se dr. Mazálek domníval, že zde byla dílna na výrobu. Doc. Vencl však s tímto „faktem“ polemizuje a říká, že neexistují dostatečné důkazy, zda se skutečně jednalo o sídelní objekt, a že předměty mohly být na toto místo druhotně dopraveny. Výrobním materiálem byl z největší části pazourek. Druhá skupina patří magdalénoidní kvarcitové industrii. Nálezy z této doby doložil jako první dr. Dubský na jižní straně vrchu Pikárna. Na jeho výzkum poté navázal i dr. Mazálek. Nalezena zde byla dílna s několika desítkami štípané industrie, která má povětšinou tvar široké masivní čepele. Materiálem těchto artefaktů byl hlavně hrubozrnný kvarcit a ojediněle se vyskytl i pazourek. Časově Doc. Vencl zařadil tyto artefakty do pozdního magdalénienu. Třetí skupina artefaktů patří epimagdalénienu typu Lhota. První, kdo objevil předměty reprezentující tuto dobu, byl opět dr. Dubský, když v sedle Velkého Vrchu (1 km od Vrchu Pikárna) objevil dílnu na výrobu této štípané industrie. Artefakty jsou již menší, než tomu bylo u prvních dvou skupin. Typickým materiálem byl kropenatý silex³⁴ a radiolarit. Výskyt těchto dvou nerostů není u rybníka Řežabince doložen, proto se předpokládá, že sem byl dovezen. Silex zřejmě pocházel z Francké Jury³⁵ a radiolarit z moravskoslezské oblasti. To znamená jisté kontakty se západem i východem.³⁶ Do čtvrté skupiny doc. Vencl zařadil pazourkovou industrii zbarvenou železem do žlutohněda až červenohněda (viz obrázek č. 7). Poprvé tuto industrii objevil dr. Dubský v Prelově písečníku, dr. Mazálek ji poté našel i na dalších místech. Časově se tyto předměty řadí do

³⁴ Lámaný nebo drcený kámen, dnes běžně používaný pro betonování a šterkování silnic. Název pochází z latinského slova, kterým se označuje kámen či skála.

³⁵ Pohoří v jižním Německu, které se rozkládá mezi řekou Dunaj a Mohanem.

³⁶ VENCL, S. Pokus o klasifikaci pozdně glaciálních a staroholocenních osídlení okolí Řežabince. *Památky archeologické* 55, 1964, s. 238-240.

pozdního paleolitu. Zpozorována je i jistá souvislost s Federmesser-Gruppen.³⁷ Jako materiál byl použit šedý pazourek zbarvený železem.³⁸ Artefakty jsou větších tvarů a pouze hrubě opracovány. Do páté skupiny spadá časně mezolitická industrie. Jedná se o artefakty, které se vyskytují na zdejší nálezšti v nejhojnějším počtu. Nalezeny byly činnostmi dr. Dubského a dr. Mazálka. Jedná se o industrii středních až menších velikostí. Výrobním materiálem byl pazourek či nejrůznější odrůdy křemene. Do šesté skupiny patří předměty, které jsou reprezentovány drobnotvarou industrií společně s mikrolity geometrických tvarů. Tato poslední skupina je nejméně zastoupena a předměty, které se sem řadí, pocházejí pouze z prvního sběru dr. Dubského. Jedná se o kusy trojúhelníkových tvarů, jemné útlé hrůtky apod. Materiál těchto předmětů je velice různorodý. Od kropenatého silexu nejrůznějších odstínů, přes pazourek až po křišťál či opál.³⁹

2.4 Muzeum

Muzeum v Písku bylo vybaveno inventářem z okolí rybníka Řežabince již roku 1939. Dr. Dubský hovoří o 56 kusech pazourkového, nepatinového, medově až temně hnědého materiálu uložených v píseckém muzeu. V inventáři se objevil velký nukleovitý úštip, protáhlé slabé čepele, silné masivní čepele, menší čepelovité úštěpy, dobře opracovaný pazourkový vrtáček, drasadlovitě upravený kus a další drobné úštěpy různých tvarů. Další předměty do zdejší expozice přibýly roku 1940. Nejvýznamnějšími předměty, které se do muzea dostaly, byl velký pazourkový valoun a kus kamene ve formě „kovadliny“. Expozici dále doplňovalo několik menších předmětů jako čepelky, škrabadla apod. O těchto předmětech hovoří dr. L. Zotz jako o kultuře otavien.⁴⁰ Roku 1939 se objevily předměty od rybníka Řežabince i v Národním muzeu a muzeu ve Strakonících.

³⁷ Souhrnný název pro kulturu, která se datuje 12 000 - 10 800 př.n.l. Svůj název získala díky typickému tvaru artefaktů, které byly opracovány, že vzhledem připomínaly kapesní nožičky.

³⁸ Díky zbarvení pazourku je často materiál zaměňován za jaspis či chalcedon.

³⁹ VENCL, S. Pokus o klasifikaci pozdně glaciálních a staroholocenních osídlení okolí Řežabince. *Památky archeologické* 55, 1964, s. 240-242.

⁴⁰ Název vznikl díky skutečnosti, že písečník (místo nálezu) se nacházel v jednom z meandrů řeky Otavy.

V Národním muzeu bylo uloženo několik pěkných málo opracovaných čepelí – načervenalá čepel, přeražená čepelka připravena na zhotovení škrabadla a několik mikročepel; ojedinělý hrotový materiál; škrabadla – vějířovité čepelovité škrabadélka, kýlovitá škrabadla a škrabadla dalších tvarů; rydla – jedno pravé rydlo a předměty nuklovitorydlového rázu. Do strakonického muzea se dostal horizontální silný úštěp, nepravidelný diskovitý exemplář, malý nukleovitý kus, miniaturní čepelovitá škrabadélka, nepravidelné čepele a odštěpy.⁴¹

Při vstupu do dnešní pravěké části Prácheňského muzea nás na první pohled zaujme vitrína kompletně věnována nálezům mladého paleolitu a mezolitu. Všechna industrie, kterou zde můžeme vidět, byla nalezena u rybníku Řežabince. Sekce je dělena do 6 částí: 1. magdalénská industrie, 2. magdalénská kvartérní industrie, 3. epigagdalenien typu Lhota, 4. industrie zbarvená železem, 5. mezolitická industrie. Zdejší sbírka pochází z výzkumu dr. Dubského. Při bližším průzkumu velikostí a materiálů, si můžeme dokázat to, co jsem uvedl v předchozích kapitolách. V prvních dvou částech můžeme sledovat největší předměty, které byly vyrobeny povětšinou z křemene. Od třetí části již můžeme sledovat rozmanitější materiály. Materiály předmětů z mezolitické industrie jsou velice nesourodé. Velikost předmětů se pohybuje v rámci několika centimetrů, k nalezení je zde však i industrie, jejíž velikost je pouze jeden centimetr. O takto malých předmětech se v archeologických kruzích hovoří jako o mikrolitech. U všech artefaktů je viditelná známka opracování. Někdy můžeme pozorovat opravdu důkladnou práci, v některých případech není opracování materiálů tak důkladné. Na vině je zřejmě fakt, že předměty z novějších období již nebyly z tak pevných materiálů, jako byl pazourek či křemen. Lovci a rybáři obývající tuto lokalitu se tak spíše zaměřili na kvantitu nástrojů, než na jejich kvalitu. S ohledem na rozvíjení řemesla je velice zajímavá čtvrtá sekce (viz obrázek č. 5). Můžeme zde totiž naléznout předměty, které dle tvarů patří do skupiny kamenů,

⁴¹ DUBSKÝ, B. *Pravěk jižních Čech*. 1. vyd. Blatná: Bratři Římsové, 1949, s. 37-40.

které byly zasazovány do dřevěných či kostěných rukojetí. U předmětů je viditelná jasná a cílená práce pro jejich lepší uchycení ve dřevě či kosti.

Celkově zdejší sbírka čítá několik desítek opracovaných kamenů. Tvary jsou opravdu různorodé co do tvaru, velikosti i materiálu. Od tvarů malých pěstních klínů se můžeme dostat k tvarům připomínajících šípky, či malé čepele nožů. Pro prezentaci předmětů, které se skrývaly po dlouhá tisíciletí v zemi, je tak zdejší expozice skutečně ideální.

3 TOPĚLEC U PÍSKU

3.1 Lokalizace

Topělec je malá vesnička, která se nachází v jižních Čechách mezi Pískem a Čížovou. Jižně od tehdejší vesnice bylo nalezeno a prozkoumáno několik hrobů, které spadají do doby bronzové. Konkrétně do tzv. knovízské kultury, která se datuje mezi roky 1200 – 1100 př.n.l.⁴² Naleziště se nachází na návrší, které se mírně svažuje k jihu. Nadmořská výška naleziště je zhruba 400 m.n.m. Zdejší lid zřejmě využíval jako zdroj obživy nedaleko vzdálenou zlatonosnou řeku Otavu, která se nachází asi 850 m od pohřebního komplexu. Při návštěvě tohoto místa bychom dnes neobjevili nic. Původní pole, kde byly mohyly objeveny, je totiž kompletně zakryto novostavbami.

3.2 Historie objevu

Toto naleziště je typické tím, že bylo objeveno vlastně dvakrát. K prvnímu objevení došlo roku 1927. Josef Procházka zde při orbě svého pole objevil jeden z hrobů knovízské kultury. V době nálezů však neměl ani nálezců, ani odbornou veřejnost tušení, že se jedná o celý komplex hrobů. Tato skutečnost se dostala do

⁴² BENEŠ, A. – FRÖHLICH, J. – MICHÁLEK, J. Topělec u Písku. Nové archeologické nálezy. *Výběr 10*, 1973, s. 128.

povědomí historiků a archeologů až při podrobnějším průzkumu oblasti v sedmdesátých letech. Na objevení pohřebiště se podílel syn Josefa Procházky, František. Ten napomohl k přesné lokalizaci prvního nalezeného hrobu. Výzkum v sedmdesátých letech byl veden Jiřím Fröhlichem ve spolupráci s pracovníky plzeňské pobočky Archeologického ústavu. První pokus o odhalení pohřebiště se nakonec stal, díky nepřízní počasí, pouze záchranným. K plošnému odkryvu došlo až o několik let déle. Odhalení hrobů se uskutečnilo pod vedením dr. Petra Brauna v doprovodu Jiřího Fröhliche. Celkově bylo při objevných pracích překopáno okolo 22 arů půdy a bylo nalezeno okolo 37 hrobů.⁴³

3.3 První nález

Inventář prvního hrobu z roku 1927 byl hned po nálezu vyzvednut profesorem tehdejšího Píseckého gymnázia J. Kaisrem. Objevený žárový hrob byl uložen pouze 10 cm pod ornici, proto byl orbou nepatrně poškozen. Nalezeny byly nedopalky kostí, které pohřbívající uložili do velké misky šedého a drsného povrchu. Vnitřek nádoby byl hlazený. Nález misky na uložení ostatků však nebyl jediný. Kolem urny bylo nalezeno ještě dalších šest tenkostěnných nádob, které dr. Bedřich Dubský rozdělil do tří skupin (viz obrázek č. 10).

Do první skupiny zařadil nádoby, které se vyznačovaly tvarem okřínu⁴⁴ a byly vysoké okolo 8 cm. Zúžení horní části pozvolna přecházelo do dolní části o průměru dna 3 cm. Zdobným prvem se staly dva vodorovné pásy, mezi kterými byly umístěny šrafované trojúhelníky. Díky tvaru nádoby můžeme soudit, že nádoby náležejí k tzv. kultuře lužické.⁴⁵ Do druhé skupiny zařadil dva ručně zdobené šálky šedé barvy. Větší z nich vytvarován do kužele s uchem a menší byl tvaru baňatého bez ucha. Třetí skupinu tvořily misky různých

⁴³ FRÖHLICH, J. *Archeologické toulky po jižních Čechách*. 1.vyd. České Budějovice: Růže. 1990, s. 54.

⁴⁴ Okřín či okřínek. Jedná se nádoby dvoukónického tvaru. V době bronzové se mohly využívat jako popelnice.

⁴⁵ Tato kultura se ve 14. st. př. n. l. rozkládala hlavně na severu Česka.

velikostí. V hrobě se celkem našly tři misky takového typu. Největší měla načervenalý vnitřek a hlazený povrch, střední byla opatřena ouškem a nejmenší je význačná tím, že povrch i vnitřek nádoby byl tuhovaný. V hrobě se našly ještě další artefakty, po většinou nádoby, které dle odborníků jasně naznačují přechod mezi kulturami lužickou a knovízskou.⁴⁶

3.4 Druhý nález

Druhý nález se uskutečnil roku 1972, kdy byly důkladně prozkoumány hroby dva. Dle nálezové zprávy můžeme usoudit, že jejich poloha či vybavenost se velice podobala nálezů prvnímu. Jeden hrob byl vybaven amforovitou zásobnicí a drobnými nádobami. Druhý hrob však svým vybavením první hrob jasně převyšoval. Kromě drobných nádobek (miska, koflíky) zde Jiří Fröhlich objevil i bronzové předměty – bronzová jehlice s hlavicí v podobě oka a dvě bronzové spirálky z prstencové a osmičkové spony.⁴⁷

Celkem bylo u Topělce objeveno 37 hrobů (viz výše), což z něj dělá největší jihočeské pohřebiště knovízské kultury. Unikátním nálezem se nám mohou jevit zbytky pohřební hranice, kde mrtvé spalovali. Ukládání do země se nijak neodlišovalo od dalších knovízských pohřebišť, až na tři výjimky. Popel nebožtíků se klasicky ukládal do amforovité zásobnice spolu s milodary. U tří nálezů se však objevila zvláštnost, kdy spálené ostatky uložili zcela mimo nádobu. Můžeme se pouze dohadovat, proč tomu tak bylo. Scénářů se nabízí více. Jeden z nich může být, že si nebožtík nezasloužil, aby jeho duše měla po smrti ochranu v podobě popelnice. Nebo se můžeme přiklonit k možnosti, že se jednalo o poslední přání mrtvého, apod. Nikde v odborné literatuře jsem však nenalezl jednoznačné objasnění, proč tomu tak bylo. Co se týče milodarů, téměř

⁴⁶ DUBSKÝ, B. Plochý žárový hrob z bronzové doby u Topělce na Písecku. *Památky archeologické* 35, 1926-1927, s. 566-567.

⁴⁷ BENEŠ, A. – FRÖHLICH, J. – MICHÁLEK, J. Topělec u Písku. Nové archeologické nálezy. *Výběr* 10, 1973, s. 128-129.

u poloviny případů můžeme nalézt nějaké bronzové předměty. Většinou se jednalo pouze o zlomky, jako např. část spon, nožů, náramků, nákrčníků apod. Nejzajímavější bronzový předmět nalezený v pohřebišti u Topělce byla miniaturní sekerka.⁴⁸ Mezi další milodary, které se vyskytovaly nejhojněji, patří keramika.

Výzkum největšího knovízského pohřebiště v jižních Čechách byl ukončen roku 1978. Poslední návštěva místa měla hlavně zmapovat rozložení hrobů, zachránit další úložiště pro nebožtíky a připravit vše pro případné další archeologické návštěvy. Samotné pohřebiště u Topělce je rozděleno do dvou skupin, které jsou od sebe vzdáleny několik desítek metrů. Tato praktika se objevila i u dalších nalezišť, hlavně ve středních Čechách, jako např. Křepenice, Hříměždice. Jednotlivé hroby jsou poté od sebe v pravidelných rozestupech 2 – 9 m. Výzkum zdejšího naleziště prokázal ve dvou případech i pozůstatek po kůlech nad hrobem, který sloužil jako označení. Dá se tak předpokládat, že takto byl označen každý hrob.⁴⁹

Samotný nález u Topělce je velice důležitý pro zmapování knovízské kultury v jižních Čechách. Hlavně díky pompéznosti nálezu na jihočeské poměry.⁵⁰ Jak nás však upozorňuje vedoucí druhého průzkumu Jiří Fröhlich, počet hrobů mohl být ještě větší. Poukazuje na fakt, že po několik let docházelo v místě hřbitova k aktivní orbě, a proto mohly nádoby s ostatky při této pravidelně probíhající údržbě zaniknout, aniž by si toho někdo všiml. Druhým faktem je to, že pole Josefa Procházky je díky své strategické pozici dnes zcela zastavěno a hroby mohou být skryty pod novostavbami. Případnému dalšímu průzkumu by tedy bránilo soukromé vlastnictví.

⁴⁸ FRÖHLICH, J. *Písecko v zrcadle archeologie*. 1. vyd. Písek: IRES, 1997, s. 204-205.

⁴⁹ BRAUN, P. – FRÖHLICH, J. Knovízské pohřebiště u Topělce. *Výběr 15*, 1978, s. 236-237.

⁵⁰ Dr. Braun ve svém díle hovoří o nálezu 35 žárových a 3 jámových hrobů.

3.5 Muzeum

Největší komplex mohyl knovízské kultury se promítl jak do českých dějin, tak do expozic Prácheňského muzea. Ve vitríně, která je věnována mladší době bronzové, tak nalezneme dva druhy misek a jeden hrnek. Misky jsou rozdílného tvaru, velikosti a mají i rozdílnou barvu. Jsou zde tak zastoupeny všechny druhy keramiky, dle dělení dr. Dubského. Největší miska patří do první skupiny. Má tedy tvar okřínu a je zhruba 8 cm veliká. Její barva je načervenalá a povrch je hlazený. Druhá miska, patřící do třetí skupiny, je o něco menší než první a je navíc vybavena ouškem. Její barva je černo-šedá a místy prosvítají pouze šedá místa, což je doklad toho, že tato miska byla malována. Na této misce je nejvíce znatelná známka hlazení. Třetí předmět, kterým expozice disponuje, je šedý šálek s ouškem. Dle nálezové zprávy dr. Dubského měly být tyto hrnky zdobeny barvami, avšak tento žádnou okrasnou malbu nemá. Je možné, že tento kus keramiky nebyl tak důkladně vypálen, a proto se postupem času barva smyla. Druhý scénář může být takový, že tato miska zdobena vůbec nebyla. Expozice též obsahuje ukázkou popelnice z doby bronzové, do které se ukládal popel mrtvého. Ta však nepochází původně z Topělce, ale z dalšího naleziště na Písecku. Může nám tedy sloužit pouze pro představu, jak tyto popelnice vypadaly.

4 HRADIŠTĚ U PÍSKU

4.1 Lokalizace

Naleziště Hradiště u Písku jsem si vybral jako zástupce starší doby železné na Písecku, tzv. halštat.⁵¹ Starší doba železná je charakteristická pro období mezi 700 – 400 př.n.l. Dle některých pramenů, ze kterých jsem čerpal pro svou práci, však toto naleziště bývá řazeno až do časně laténské doby. Tuto lokaci jsem si

⁵¹ Název starší doby železné, halštatské, vznikl dle naleziště Hallstatt. Města, které se nachází horním Rakousku.

vybral hlavně díky ojedinělosti nálezů, který zde byl uskutečněn. Ojedinělost dokládá zcela unikátní nález etruské bronzové konvice a dalších předmětů s exotickou výzdobou z drahých materiálů.

Místo, kde se nález uskutečnil, se nazývá Na dolínách. Jedná se o plochu, která lemovala tzv. hrobovou cestu⁵², která se táhla z Hradiště do Putimi. Název Na dolínách dnešní lidé již neznají, proto se dá pouze předpokládat, že se toto místo skutečně tak jmenovalo. Pole, kde byly nalezeny mohyly, patřilo původně panu Novákovi a poté přešlo do vlastnictví pana Mlse. Jednalo se o katastrální parcelu 374/1. Při dotazech k místním obyvatelům v roce 1977 se pan Fröhlich dozvěděl, od nejstaršího z obyvatelů pana Františka Kovandy, že na poli u Mlsů byl vyoran zlatý náramek, který sedlák zpeněžil v Praze. Dle dalšího staršího obyvatele Hradiště ve stejném katastrálním celku byly nalezeny i zlaté mince. Místo prý tehdy díky těmto nálezům neslo název Na zlatničce.⁵³

Název Hradiště u Písku dnes není již zcela aktuální, jelikož postupem času a zvětšováním města Písku se stalo Hradiště jeho součástí. Dnes představuje de facto jednu čtvrť rozkládající se na Hradišťském vrchu.⁵⁴ Hradiště je z hlediska nálezů významná lokalita, dominantní je však samozřejmě doba železná. Nálezy z dřívější doby představují např. sekeromlaty z neolitu, různá kamenná rydla, bronzové nákrčníky z doby bronzové, hradiště⁵⁵ rozkládající se na Hradišťském vrchu z doby bronzové apod.⁵⁶ Po samotném nalezišti dnes nejsou žádné stopy. Vše je skryto pod mohutnými hradišťskými lesy či pod stavbami. Na významné naleziště zde tak nenalezneme žádnou upomínku v podobě informační tabule, ani nic podobného, což si myslím, že je vzhledem k okázalosti nálezů obrovská škoda.

⁵² Název byl odvozen od toho, že zde vedla cesta, po které vedly pohřební průvody z Hradiště na putimský hřbitov.

⁵³ FRÖHLICH, J. Lokalizace dvou časně laténských mohyl u Hradiště. *Archeologické rozhledy* 29, 1977, s. 643-645.

⁵⁴ Vrch s výhledem na takřka celý Písek, který leží 478 m.n.m.

⁵⁵ Místo, kde stál nějaký opevněný komplex. Dnes nalézáme pouze terénní pozůstatky – valy, příkop, apod.

⁵⁶ FRÖHLICH, J. *Písecko v zrcadle archeologie*. 1.vyd. Písek:IRES, 1997, s. 35-40.

4.2 Nález mohyl

Ve své práci jsem se zaměřil na nálezy mohyl z doby železné, k jejichž objevu se váže příběh. Roku 1858 se rolník Josef Novák, který bydlel na Hradišti, rozhodl odstranit dva vrcholky, které se tyčily na jeho poli. Chtěl si tak zvětšit plochu orné půdy a zároveň zlepšit opracování pozemku. Ve skutečnosti se nejednalo o žádné dva vrcholky, ale o dvě obrovské mohyly patrně největší na našem území. Údajně z nich odvezl několik stovek vozů kamene. Z nálezů v mohylách lze předpokládat, že patřily bohaté aristokracii.⁵⁷ Poli, na kterém byly nálezy uskutečněny, se říkalo Na dolinách (viz výše). Téměř všechn hrobní inventář zakoupil hned po nálezů F. K. Miltner.

První mohyla byla 2 metry vysoká, 40 metrů dlouhá a široká přes 20 metrů. Hrob zřejmě patřil ženě s vysokým společenským postavením. Byl také dle toho velice bohatě vybaven. Např. dva páry zlatých loďkovitých náušnic (viz obrázek č. 14), spirálka ze zlatého drátku, zlatý plíšek se soustřednými žlábkou, dva masivní zlaté kruhy, spirálovitě stočený kruh ze zlata, cedníček a záponka ze stříbra, železný rošt ukončený ptačími hlavičkami, bronzové jehlice, náramky a nášivky, bohatě zdobené jantarové⁵⁸ předměty, ucho od bronzové konvice (viz obrázek č. 15) a hlavně kompletně dochovaná etruská⁵⁹ bronzová konvice s mísou (viz obrázek č. 12). Tyto nálezy z první mohyly zcela zastínily nálezy v mohyle druhé.⁶⁰ Některé předměty, které byly v této mohyle nalezeny, však již během 19. století bohužel zmizely beze stopy.

Největší pozornost při nálezů byla věnována bronzové etruské konvice s mísou, která nemá na našem území období. Reprezentativní odborné publikace se shodnou na tom, že nikde jinde na území České Republiky nebyl učiněn nález podobné úrovně. Jedná se o etruský výrobek z dílen ze střední Itálie. Konvice je

⁵⁷ FÖHLICH, J. *Archeologické toulky po jižních Čechách*. 1.vyd. České Budějovice: Růže, 1990, s. 76-77.

⁵⁸ Jantar je neodštěpný druh uhlikatého minerálu. Dříve se věřilo v jeho léčebné schopnosti. Vyráběly a vyrábějí se z něj šperky atd.

⁵⁹ Etruskové jsou málo poznané starověké etnikum, které sídlilo na území dnešní Itálie. Měli svůj jazyk, věřili ve více bohů. Jsou jacísi předchůdci římské republiky.

⁶⁰ FRÖHLICH, J. *Písecko v zrcadle archeologie*. 1.vyd. Písek: IRES, 1997, s. 40-41.

vysoká okolo 304 mm⁶¹, hrdlo konvice je vybaveno nálevkou, lité poutko ucha na konci je ozdobeno podobiznou mytické Sirény.⁶² Horní okraj konvice byl rytý rostlinnými motivy a okraj byl zdoben dvěma plastikami lvů. Mísa pod konvicí byla též z bronzu a horní okraj mísy byl též zdoben rytými zdobenými motivy. Další pár zvířat lze nalézt u napojení výlevky na konvicí. Jedná se zřejmě o pár koní.⁶³ Konvice je zřejmě pouze část z celkové soupravy nádob určené na hodovní tabuli. Z druhé bronzové nádoby se dochovalo pouze ucho, též detailně opracované.

Konvice byla zřejmě využívána na mísení vína s vodou a k následnému nalévání do pohárů. Otázkou je, jak se konvice na Hradištský vrch dostala. Historici vyslovují dvě teorie. První teorie, ke které se přikláním, zní, že konvice se sem dostala obchodem. Druhá teorie, která vznikla později, říká, že na naše území byla provdána žena z Etrurie⁶⁴ a konvicí s sebou přinesla. Což mi přijde nepravděpodobné. Na českém území totiž neměli Etruskové tradici. Navíc zde nebyly k nalezení žádné důležité suroviny, které by Etrusky vedly k dohodám sňatků svých dcer s místními velmoži.

Jako zajímavý se nám může jevit popis konvice (džbánu), který podal syn F. K. Miltnera, Jan Bohuslav Miltner, téměř okamžitě po objevení v roce 1862. Mě nejvíce zaujala jeho polemika, co znamenají jednotlivé předměty na nádobě, či k čemu nádoba prvotně sloužila. S odborníky z pozdějších let se shoduje na tom, že u hořejšího zúžení džbánu se nachází dva koně. J. B. Miltner se však zamýšlel i nad tím, zda se nejedná dokonce o jednorožce. Uvádí, že je zde znatelný jeden výstupek, který můžeme identifikovat buď jako roh mýtského zvířete, nebo pouze jako koňské ucho. To, že se na ústí nádoby nacházejí dva psi, se pan Miltner ztotožňuje i s pozdější literaturou. Znovu se však v jeho díle objevila i polemika, zda se nemůže jednat o lišky. Co se týče další význačné

⁶¹ Někteří autoři tvrdí, že konvice je vysoká 23cm, jako např. Paul Jacobstahl atd. Tento rozměr převzali i další autoři a chybně ho používali, či používají.

⁶² Mytická postava, která dle pověsti naháněla námořníky do záhuby díky jejímu krásnému zpěvu.

⁶³ FRÖHLICH, J. Jak je vysoká etruská konvice z Hradiště. *Výběr 41*, 2004, s. 275.

⁶⁴ Území, které obývali Etruskové. Nachází se na území dnešní Itálie.

části nádoby, ucha, to popsal téměř stejně. Zakončení ucha popsal jako tělo figurky, která je bezvousá, okřídlená a vybíhá v ocas ryby. Zajímavá je jeho interpretace k čemu nádoba sloužila. Dle něj se jednalo o nádobu, která byla vyrobena k reprezentativním účelům nějakého lovce. Což má dokládat přítomnost plastik psů a koňů na nádobě.⁶⁵

4.3 Muzeum

V době objevu byly české země součástí habsburské monarchie, konkrétně toho politického systému, pro nějž se vžilo označení Bachův absolutismus. Osudy pravěkých artefaktů proto nadále budeme sledovat „směrem“ do Vídně a částečně také do Prahy. Většinu exponátů odkoupil záhy po objevení F. K. Miltner, který je zařadil do své soukromé sbírky. Cena nálezů se v té době odhadovala na 600 zlatých. Po několika letech pan Miltner daroval většinu exponátů Národnímu muzeu v Praze, avšak nálezy z drahých kovů byly povětšinou prodány do antické sbírky Uměleckohistorického muzea ve Vídni.⁶⁶ Unikátní exponát etruské bronzové konvice však v Národním muzeu v Praze našťastí zůstal.⁶⁷ Umístění tohoto hodnotného uměleckého artefaktu v českém prostředí umožnilo v budoucnosti vystavit jej při různých příležitostech i na lokálních výstavách. Tak měli např. možnost shlédnout etruskou konvici i obyvatelé Písku, a to při výročí 120 let píseckého muzea, kde se konvice spolu s dalšími předměty vystavovala tři měsíce v rámci nestálé expozice. Pak se zpět vrátila do Národního muzea v Praze, kde byla původně restaurována a vystavována. V posledních letech je však uložena mimo výstavní expozici v trezoru.⁶⁸ Další nálezy, hlavně vyrobené ze zlata a stříbra, jsou dodnes vystaveny v Uměleckohistorickém muzeu ve Vídni. Souborný nález představují

⁶⁵ MILTNER, J. B. Zpráva o některých, v letech 1858-1860 v okolí Píseckém nalezených starožitnostech. *Památky archeologické* 5, 1862-1863, s. 43.

⁶⁶ Kunsthistorisches Museum in Wien – KHM.

⁶⁷ MICHÁLEK, J. Knížecí mohyly z časně doby laténské u Hradiště, okr. Písek. *Archeologické rozhledy* 29, 1977, s. 634-642.

⁶⁸ FRÖHLICH, J. Jak je vysoká etruská konvice z Hradiště. *Výběr* 41, 2004, s. 275-276.

2 zlaté náušnice, stříbrná spona, stříbrná spona s kroužkem, zlaté spirálky, stříbrný cedníček a zlatá destička.⁶⁹ Z pramenů dále vyplývá, že mnoho dalších předmětů, které byly nalezeny na Hradišti u Písku, se ztratilo beze stopy. Dá se tak předpokládat, že budou uloženy v některých soukromých sbírkách apod.

V Prácheňském muzeu v Písku je dnes věnována tomuto velice vzácnému nálezu expozice, která se skládá ze tří fotografií. Konkrétně zde můžeme nalézt fotografii vzácné již zrekonstruované etruské vázy, detail nálevky a detail výzdoby ukončení ucha. Prácheňské muzeum se v tomto ohledu zachovalo velice zodpovědně, když tyto fotografie do pravěké expozice zařadilo. I když zde nejsou uloženy žádné exponáty, tak si aspoň můžou návštěvníci díky těmto fotografiím připomenout tento monumentální nález, který promluvil do celého českého pravěku.

5 NEVĚZICE U MIROVIC

Přestože byla v Nevězicích uskutečněna řada archeologických nálezů z doby paleolitu, prvořadým objevem je keltské oppidum pocházející z mladší doby železné, známé také jako latén⁷⁰, které se datuje 400 let př.n.l – 0. Dalšími důležitými nálezy v tomto místě, které jsem nemohl opomenout, jsou dvě jezdecké mohyly též z doby železné. Tuto lokalitu jsem však zařadil do své práce hlavně díky přítomnosti keltského oppida.

5.1 Nález mohyl

První mohyla bojovníka byla objevena hned po založení Píseckého muzea⁷¹ a nálezy z mohyly tak patří mezi první artefakty, které se v muzeu objevily.

⁶⁹ MICHÁLEK, J. Jihočeské pravěké nálezy v archeologických sbírkách ve Vídni. *Výběr 13*, 1976, s. 97.

⁷⁰ Název podle naleziště La Tene na břehu Neuchatelského jezera ve Švýcarsku.

⁷¹ Muzeum bylo založeno roku 1884. Dnes se spíše používá název Prácheňské muzeum.

Prvotní nález mohyl můžeme přesněji datovat na přelom starší a mladší doby železné. Tedy někdy mezi 4 – 5. stoletím př.n.l. Dle soudu historiků, patřil hrob člověku s významným společenským postavením. Dle nálezů se dá určit, že se zřejmě jednalo o bojovníka. V hrobu byla nalezena část koňského popruhu a osm bronzových falér (viz obrázek č. 23).⁷² Okraje falér byly tepaně zdobeny polokruhy a ve výjimečném případě kruhy, na některých z nich byl nalezen ještě zbytek kůže, která sloužila k uchycení. Sbírkou falér byla doplněna samostatným bronzovým kruhem o průměru 112mm. Ten zřejmě sloužil ke spojení otěže a železného udidla. Otěž a udidlo se bohužel do dnešních dnů nedochovaly. Část falér je stále uložena v expozici píseckého muzea.⁷³

Nalezení druhé mohyly se datuje do téměř stejného období jako první, tedy zhruba do druhé poloviny 19. století. Nález se uskutečnil díky výstavbě obecních domů. Mezi nálezy patří: meč, nůž, sekáč, hrot většího kopí a hrot dalšího kopí (viz obrázek č. 22). Není vyloučeno, že na dráze výstavby obecních domů byly ještě další mohyly, ale tehdejším výzkumem odkryty nebyly, a ztratily se tak pod stavbami.⁷⁴

5.2 Lokalizace oppida⁷⁵

Bývalé keltské oppidum, někdy také nazýváno Hrad, se nachází blízko obce Nevězice u Mirovic v jižních Čechách. Celý komplex tak můžeme nalézt zhruba 26 km od Písku. V odborné literatuře se můžeme dočíst, že kopec, na kterém se rozkládal tento keltský unikát, se nazýval též Peklo. Samotná ostrožna se v dávných časech pyšnila nad řekou Vltavou, která ho meandrovitě obtáčela. Dodnes je v terénu patrná fortifikace směrem ke vsi Nevězice. To je totiž jediné

⁷² Kruhový nebo terčovitý předmět, který sloužil jako ozdoba oděvu, koňského popruhu, atd. Vyráběli se z různých materiálů.

⁷³ FRÖHLICH, J. *Písecko v zrcadle archeologie*. 1.vyd. Písek: IRES, 1997, s. 98-99.

⁷⁴ Tamtéž, s. 99-100.

⁷⁵ Opevněné výšinné sídliště Keltů. Nacházelo se na špatně přístupných místech – ohraničené řekou, skálou apod.

místo, které nebylo nikterak chráněno řekou či svahem, a proto bylo nejlépe přístupné pro případného nepřítele. Dobrý přístup sem zajišťovala šije široká okolo 100 m.⁷⁶ Pokud se chceme na místo dostat, tak máme několik možností. Já jsem při své návštěvě zvolil příchod po zelené stezce. Oppidum Nevězice je totiž devátým bodem na přírodně historicky naučné stezce, která vede mezi hradem Zvíkov a zámekem Orlík.

5.3 Oppidum

Nejvýznamnějším místem u Nevězic je keltské oppidum, které představuje druhou nejrozsáhlejší lokalitu doby laténské v jihočeském regionu. Nevězice vznikly jako keltské sídliště „ve stínu“ známějšího oppida Třísov (jihovýchodně od Nevězic), a to nad levým břehem středního toku řeky Vltavy. Stejně jako třísovské oppidum i to nevězické splňovalo keltské „bezpečnostní podmínky“, kdy místo pro sídliště bylo v podstatě nepřístupné z několika stran. Bezpečnost na jedné straně zajišťovala Vltava, na druhé straně potok.⁷⁷ Toto umístění vytvářelo zajímavý efekt. Při pohledu z větší vzdálenosti by se útočníkovi jevilo, že oppidum převyšuje své předpolí přibližně pouze o 9 m. Při bližším prozkoumání by však zjistil, že hradiště je obehnáno v nejvyšších místech 130 m vysokým srázem.⁷⁸ Celý komplex tedy působil v přírodě velice nenápadným dojmem, díky okolní nížinaté krajině a nepřehledné situaci v okolí toku řeky Vltavy.⁷⁹

Svou rozlohou představovalo nevězické oppidum asi polovinu rozlohy hradiště na Třísově. Plocha zaujímala 13 ha a po obvodu 1650 m. Bylo vybudováno klasickým způsobem, vodorovně pokládané dřevěné rošty a kamenné líce

⁷⁶ BAUEROVÁ, A. *Keltové v Čechách: průvodce po keltských památkách*. 1.vyd. Paseka: Praha, 1996, s. 115.

⁷⁷ Odborná literatura hovoří o bezejmenném potoku, který měl být součástí obranného systému nevězického hradiště. Dnes však de facto v terénu k nalezení není.

⁷⁸ Dnes není rozdíl mezi vrcholem a hladinou vody tak velký. Zvýšení hladiny řeky bylo způsobeno výstavbou Orlické přehrady.

⁷⁹ DRDA, P. Keltské oppidum hrad u Nevězic. *Archeologické rozhledy* 39, 1987, s. 518-520.

podepřené dřevěnými sloupy. Kámen na výstavbu tohoto keltského sídliště byl transportován z několika kilometrů, a co se týče dřeva, musel být na stavbu vykácen les o rozloze zhruba 30 ha složený z dubů, javorů a tisů. Hradby byly vršeny do výšky pro lepší útok ze shora. Opevnění bylo navíc na rizikových místech doplněno příkopy (viz obrázek č. 17). Postupem času bylo oppidum prozkoumáno různými archeology. Prvním, který oppidum prozkoumal, byl v roce 1930 dr. Bedřich Dubský, který zde našel několik laténských střepů keramiky a další celistvou keramiku, kterou datoval již do doby bronzové. Domníval se tudíž, že oppidum bylo založeno na zbytku knovízského sídliště. V letech 1947 a 1948 prozkoumával naleziště dr. Josef Maličský a v letech 1949 – 1951 dr. Bedřich Svoboda. Právě dr. Bedřich Svoboda doložil důkazy o podobnosti s ostatními oppidy, které byly vybudovány Kelty. V osmdesátých letech oppidum zkoumal dr. Petr Drda a situoval brány oppida.⁸⁰ Dr. Drda se snažil i o záchranu jedné ze dvou bran. Ta byla narušena při budování cest pro těžbu dřeva.⁸¹

Při výzkumech dr. Dubského či dr. Maličského nebylo zcela jasné, zda se skutečně jedná o oppidum. Dr. Dubský se při svých prvotních výzkumech domníval, že se jedná o povrchové laténské osídlení na ostrožně opevněné knovízským lidem. K závěru došel díky sondě, kterou vykopal na terase nad jihozápadním svahem. Jednalo se o jámu, která byla 120 cm široká a 80 cm hluboká. Ve výkopu objevil kamennou zeď, která byla podepřena ohořelými trámcí a okraj těžké knovízské nádoby.⁸²

Jak vyplývá z nálezové zprávy, co do počtu a typu artefaktů je nevězické sídliště relativně chudé. Je to zřejmě dáno tím, že toto oppidum bylo osídleno pouze krátkou dobu. V nálezech převládají zlomky nádob, specifický je úlomek vázovité nádoby s třemi barevnými pásy (bílým, žlutohnědým a pomerančově červeným), zlomek pohárku na odlévání, bronzový korálek a pár dalších

⁸⁰ FRÖHLICH, J. *Písecko v zrcadle archeologie*. 1.vyd. Písek: IRES, s. 100-101.

⁸¹ WALDHAUSER, J. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. 1.vyd. Praha: Libri, 2001, s. 359.

⁸² SVOBODA, B. Nové keltské oppidum v jižních Čechách? *Archeologické rozhledy* 2, 1950, s. 64.

drobností.⁸³ Nedostatek nálezů je také dán tím, že do dnešních dnů nebyl proveden celkový plošný odkryv.

Co se týče celkové fortifikace oppida, tak ta byla velice dobře promyšlená. Jako nejvýraznější pro tento objekt se může jevit skutečnost, že oppidum bylo téměř celé ohraničené řekou a potokem (viz výše). Systém hradeb byl též velice sofistikovaný a lišil se dle aktuální potřeby. Na JV byla v přírodě vlna, kterou Kelové využili ke své ochraně a navíc ji doplnili dvěma paralelně vedenými příkopy. Jižní a západní strana oppida nesplňovala požadovanou výšku, a proto zde byl vyhlouben příkop. Celkově dlouhý okolo 800 m a hluboký okolo 5 m.⁸⁴ Na SV oppida bylo zjištěno dvojité opevnění. Jeho délka dosahovala okolo 200 m a byla zde umístěna jedna ze dvou bran. Bylo to díky dalšímu potoku, který zde protékal. Ten zřejmě sloužil vodní zdroj. Veškeré opevnění doplňovaly samozřejmě hradby.⁸⁵

Oppidum zaniklo požárem. Výzkum prokázal, že požár byl založen v oppidu na několika místech, dá se tudíž předpokládat jeho cílené založení. Nevězické hradiště tak zřejmě potkal stejný osud, jako většinu keltských sídlišť na našem území. Byl zničen nově příchozím etnikem – Germány.

5.4 Muzeum

Nalezišti Něvězice u Mirovic je v Prácheňském muzeu věnována podstatná část expozice z doby železné. Je zde uložen inventář, který byl objeven v jedné ze zdejších mohyl. Muzeum v Písku se tak může v tomto ohledu pochlubit zbytkem meče, dobře zachovaným kopím, nožem, sekáčem a dalším hrotem kopí. Výrobním materiálem všech těchto exponátů je bronz, přestože jejich datace sahá až na přelom doby halštatské a laténské. Díky tomuto inventáři, který muzeum

⁸³ FRÖHLICH, J. *Písecko v zrcadle archeologie*. 1. vyd. Písek: IRES, 1997, s. 101.

⁸⁴ Hloubka 5 m je viditelná dnes. Dříve mohl být příkop ještě o něco hlubší.

⁸⁵ DRDA, J. Keltské oppidum hrad u Nevězic. *Archeologické rozhledy* 39, 1987, s. 520-522.

nabízí, si můžeme představit, jak významnému bojovníkovi mohl tento hrob patřit. Obyčejného člověka by jistě nevybavili takovým množstvím zbraní. Na zbraních je znát jejich stáří, jsou totiž značně zdecimovány rzi, ale i přes to mají pro dnešní návštěvníky obrovskou výpovědní hodnotu. Mezi exponáty návštěvníci též naleznou dvě z falér, které byly v mohyle nalezeny. Materiál tohoto předmětu je bronz, a proto je pro něj typické zelené zbarvení, které je zapříčiněno přítomností mědi ve slitině. Tok času a oxidace tak vytvořila tento odstín.

Prácheňské muzeum neopomnělo vystavit ani starší nálezy v podobě dvou bronzových turbanů ze starší doby bronzové (viz obrázek č. 25). Materiálem těchto předmětů je dřevo, které je pokryto několika milimetrovou vrstvou bronzu. Právě na bronzové vrstvě si můžeme povšimnout brilantní manuální práce tehdejších lidí. Turbany jsou lineárně a vertikálně zdobeny několik milimetrů hlubokými rýhami v kovu.

Co se týče předmětů nalezených na oppidu, tak nebyly nikterak četné, jak jsem již uvedl. Inventář z oppida tak nenalezneme v žádné z expozic. Prácheňské muzeum však na oppidum zcela nezanevřelo a návštěvníkům jsou zde nabídnuty dvě fotografie. Na jedné se nám naskytne aktuální pohled na komplex, kde dříve oppidum stálo, a na druhé uvidí návštěvníci model jedné ze zrekonstruovaných bran. Na odkaz oppida však můžeme narazit i na jiných místech České republiky, konkrétně v archeoparku v Prášilech, který je věnován životu keltského obyvatelstva na území Čech. Zdejší rekonstrukce vstupní brány si vzala předlohu právě u nevězického oppida. Jedná se o největší rekonstrukci keltské vstupní brány ve střední Evropě, a proto se jedná o opravdový unikát. Půdorys vstupní brány je 5 x 5 m, opevnění tvořené hliněným valem, na sucho lícovanou kamennou zdí vyztuženou tesanými trámy, má celkovou délku 60 m. Konstrukci domu tvoří tři řady kúlů dle půdorysu, které jsou propojeny dřevěným roštěm s lícovanou zdí z kamene a hliněným valem. Ve výšce 3 m jsou spojeny věncem a podlahou. Kúly jsou zapuštěny 0,8 m do země. Spoje tvoří překlady a dřevěné

kolíky. Konstrukce střechy je sedlová a je položena na věnci a tvoří ji smrkové latě o průměru 10 – 15 cm, na kterých jsou položeny dřevěné šindele. Trámy, latě a šindele jsou spojeny dřevěnými kolíky. Boční stěny tvoří lícovaná zeď se svisle postavenými kůly, přední strana je tvořena dvoukřídlovými otevíracími vraty. Na bránu dále navazuje model keltského opevnění, který je vysoký okolo 3 metrů.⁸⁶

Pokud bychom se vypravili na místo samotné, nalezneme zde zbytek obranných valů a naskytne se nám unikátní pohled do údolí, kterým protéká řeka Otava. Na první pohled nás zaujme strmost svahů, po kterých by lidská noha jen těžko šlapala. Na dříve ohraničené ploše je dnes louka. Lépe přístupná místa na svazích jsou využívána k těžbě dřeva. Při návštěvě můžeme též narazit na upomínkovou tabuli, která nám představí základní informace o hradišti. Její umístění bylo dle mého zvoleno velice dobře. Můžeme ji totiž nalézt v místě, kde byla nalezena a zkoumána přístupová brána do oppida (brána zrekonstruována v archeoparku v Prášilech). Tabule je dále doplněna mapou, která má dokreslit velikost hradiště, její opevnění a přístupové cesty (viz obrázek č. 17).

6 BURKOVÁK U NEMĚJIC

6.1 Lokalizace

Naleziště na vrchu Burkovák jsem vybral jako naprosto zásadního zástupce doby halštatské a laténské na Písecku. Jedná se zřejmě o nejvýznamnější lokalitu tohoto druhu v jižních Čechách vůbec. Nálezy můžeme z velké části datovat do doby halštatu či laténu, avšak kompaktní osídlení a „oblubu“ tohoto regionu v době pravěku dokládají i mohyly z předcházejících období, např. z doby bronzové. Samotná lokalita se nachází na vrcholu kopce Burkovák (také nazýván Tábor⁸⁷), který se zdvihá do výšky 504 m.n.m. Místo můžeme situovat na hranici vltavského a lužického povodí zhruba 21 km od Písku. Nejbližší řeka je Vltava

⁸⁶ Dostupné na: <http://prasily.keltoi.cz/view.php?cislocianku=2007013105>, 16. 3. 2012

⁸⁷ Dle husitské tradice, která byla uspořádána k 500. výročí prvních husitských táborů.

vzdálena přes dva kilometry. Další velký tok je tzv. Bílinský potok, který se nachází 3 km od vrcholu. Původní obyvatelé proto zřejmě využívali jako vodní zdroje dva nedaleké potoky⁸⁸, na které lze narazit zhruba po 600 – 700 m jižně a severně od vrcholu kopce. S drobnými výjimkami je dnes vrchol Burkováku bez vegetace. Bohaté porosty však pokrývají jeho svahy. Pokud bychom chtěli nalézt nevyšší bod kopce, tak od samotného naleziště nemusíme chodit daleko. Nachází se totiž hned na dříve osídlené plošině. V současné době zde lze objevit i trigonometrický bod, kde je uvedena výška 504,14 m.n.m.⁸⁹ V dnešních dnech místo slouží jako prostor pro oslavu husitské tradice, které je věnována na vrcholu nástěnka s popisem tradice a doplněna obrazovým materiálem. Poslední setkání tohoto typu se zde uskutečnilo 5. července roku 2010, kdy se zde oslavovalo výročí 685 let od upálení Mistra Jana Husa. Vrchol kopce se také těší návštěvě turistů, pro které je zde připraveno posezení u ohniště s několika lavičkami. Okolí místa je dále zajímavé přítomností kamenného kruhu na západním svahu vrchu. Jedná se o místo, které vzniklo na popud nadšenců z Písecka v roce 2010. Jedná se o megalitický komplex, který má sloužit turistům pro dobití energie, či k duchovnímu posílení člověka.⁹⁰ Tento objekt však nemá s nálezy nic společného, jedná se pouze o turistickou atrakci.

6.2 Dějiny výzkumu

Pozadí nálezu obrovského mohylového komplexu na kopci Burkovák má téměř romantické pozadí, které je opředené mnoha záhadami. V roce 1919 se konalo výročí 500 let prvních husitských táborů. Lidé tedy chtěli tento den patřičně oslavit. Historici se však nemohli jednotně shodnout na místě (kopci), kde před půl tisíciletím setkání husitů probíhala. Prof. M Kolář poukazoval na Holý vrch u Chrást'an, prof. August Sedláček toto místo situoval k Cabrovu u Koloděj,

⁸⁸ Dnes se tyto dva potoky nazývají Vranovský a Slabčický.

⁸⁹ CHYTRÁČEK, M. – CHVOJKA, O. – JOHN, J. – MICHÁLEK, J. Halštatský kultovní areál na vrchu Burkovák u Nemějic. *Archeologické rozhledy* 61, 2009, s. 183 – 185.

⁹⁰ Dostupné na: <http://www.archet.org/megality.htm#16>, 17. 3. 2012.

K. Hraše hledal horu u Rataje a prof. Karel Thir hovořil o kopci Burkovák u Nemějic. Posledním jmenovaným se nechal inspirovat pan učitel Josef Švehla ze Starého Tábora. J. Švehla selským rozumem poznamenal, že na místě, kde se po dlouhá léta scházely davy lidí, musí být k dispozici nějaké dobové nálezy. V červenci roku 1919 se tedy pan učitel vydal, spolu s dalšími pány a podporou tábořského skautského oddílu, k vrcholu Burkovák u Nemějic. Všichni přítomní se rozprostřeli v různých vzdálenostech po vyvýšenině a začali kopat. Pan učitel, ani členi skautského oddílu nebyli tedy překvapeni, když po několika okamžicích narazili na dřevěné uhlí, či střepy keramiky z 15. století. Největší překvapení na ně však čekalo na úplném vrcholu, kde bylo možné nalézt zbytky rozdrčené keramiky z doby železné. Konečný nález čítal několik tisíc, většinou rozdrčených, keramických předmětů na ploše 20 čtverečných metrů.⁹¹ Objev takého množství střepů se stal motivací pro další důkladnější návštěvu místa.

Další archeologický průzkum zde provedl opět Josef Švehla spolu s Františkem Lískovcem mezi léty 1927 – 1928. Při tomto průzkumu plochy 20 metrů čtverečných objevili na 1440 plastik a jejich fragmentů a 4360 zlomků nádob. J. Švehla se po tomto nálezu začal domnívat, že vrchol kopce sloužil původně jako dílna na hliněné kultovní předměty. Roku 1929 navštívil Burkovák pražský zubní lékař, archeolog samouk, Jan Axamit. Ten přišel s novou interpretací tohoto místa. Domníval se totiž, že se jedná o obětní místo slunečnímu božstvu, kterému zde místní lidé zavěšovali předměty jako obětiny na posvátný strom. V roce 1945 se na toto „mystické místo“ vydal i jihočeský archeolog Bedřich Dubský, který opět přišel s novou interpretací. Díky jeho nálezu čtyř zahloubených kůlů došel k závěru, že zde původně stála nějaká budova. Předpokládal tedy, že se jednalo o jakési letní sídlo. Jeden z posledních průzkumů zde provedl v roce 1947 Státní archeologický ústav v Praze pod

⁹¹ AXAMIT, J. Burkovák u Nemějic. *Památky archeologické* 36, 1928-1930, s. 285.

vedením dr. Miloše Šolle. Výsledky z tohoto výzkumu však nebyly bohužel dosud zcela publikovány.⁹²

6.3 Posvátný strom na Burkováku u Nemějic

Legenda o posvátném stromu na Burkováku se datuje mezi 8. – 2. stoletím př.n.l. V Čechách byla naplno rozhořena doba halštatská, která přešla do doby laténské. Osídlení jižních Čech patřilo z části lidem milavečské kultury. Právě u milavečského lidu, který žil i na dalších místech, např. na Plzeňsku, se objevují různá mystická znamení. Nejznámější je uctívání boha slunce, který se vyznačoval hlavně dvěma symboly. Jeden ze symbolů byl obraz slunce a druhý vodní ptáci, z jejichž hlav vycházely sluneční paprsky. Ostrožna u Nemějic měla být jedno z míst, kde k uctívání kultu docházelo.⁹³ Podle archeologických interpretací zde původně měl stát košatý strom, ke kterému přicházeli milavečští lidé a zavěšovali na něj různé symbolické předměty. Vědci, kteří se opírají o tuto legendu, argumentují tím, že zmíněné artefakty byly nalezeny pouze pár centimetrů pod povrchem, což by odpovídalo z hlediska jejich umístění pádu z košatého stromu. Další nesporný argument, podporující tuto pověst, je provrtání téměř všech zde nalezených předmětů. To je známka toho, že docházelo k zavěšování. Zda je tato legenda pravda či nikoliv se dnes může stát pouze předmětem debaty a vyřešeno to již zřejmě nebude. Legenda však nikterak nezastihuje okázalost zdejších nálezů. Bylo zde nalezeno několik set předmětů, mezi které patřily korálky, různé druhy sošek apod. (viz níže). Vše však zcela převyšuje nález bronzového předmětu, který nemá v našich krajích obdoby. Tzv. slunečního kola (viz obrázek č. 33). Kolo je přetnuto dvěma příčkami, na nichž sedí čtyři vodní ptáci (zřejmě kachny). Jejich zobáky směřují do jednoho bodu, a sice do mističky, z které pijí. Další čtyři ptáci ještě sedí po obvodu kruhu. Předmět je též vybaven čtyřmi oušky, které zřejmě sloužily k zavěšení.

⁹² CHYTRÁČEK, M. – CHVOJKA, O. – JOHN, J. – MICHÁLEK, J. Halštatský kultovní areál na vrchu Burkovák u Nemějic. *Archeologické rozhledy* 61, 2009, s. 185-187.

⁹³ Dalším takovým místem mohl být Horákov na Moravě.

Součástí nálezu je i zbytek „řetízku“, na kterém měl být předmět na strom zavěšen.⁹⁴ Kolo bylo na Burkovák importováno nejspíše z východoalpského území, či se jedná o výrobek, jehož výroba byla přímo ovlivněna touto oblastí. Unikát se dostal díky přednímu českému archeologu profesoru J. L. Píčoví do Národního muzea v Praze, kam dle slov jihočeského archeologa Jiřího Fröhliche bezesporu patří.⁹⁵

6.4 Nálezy

Nálezové zprávy pocházející od archeologů, kteří se podíleli na výzkumu tohoto kultovního místa, se faktograficky liší. Např. Josef Švehla v jedné ze svých publikací uvádí, že zde našel 1440 plastik a 4360 střepů. V jeho další publikaci se však počet artefaktů podstatně mění, když uvádí, že zde našel pouze 30 – 40 střepů a přes 5000 plastik. MUDr. Jan Axamit uvádí, že počet artefaktů se zde vyšplhal na 1513 plastik a několik tisíc střepů (do tohoto množství zařadil i artefakty nalezené panem Švehlou). Dr. Šolle a dr. Dubský dále přidávají další kusy. Pokud se na to podíváme střízlivým okem, můžeme s klidným srdcem říci, že se zde našlo něco okolo 2000 tvarově specifických plastik a několik tisíc střepů.⁹⁶ Což jsou s ohledem na velikost místa nálezu obrovská čísla.

Josef Švehla ve své nálezové zprávě uvádí, že na vrchu Burkovák u Nemějic našel: 20 kusů závěsů, 375 celých korálek, 272 kusů hranolků, 459 kusů kroužků, 38 ozubených koleček, 130 zlomků a 38 celých cívek s ozubenými okraji, 40 zlomků a 6 menších koňských torz (3 cm délka), 2 větší koňská torza (5 cm délka), 4 ženská torza, 1 lidskou hlavičku, několik zvířecích hlaviček, 4 lidské nohy a několik produktů, které se nesehnou identifikují. Již Josef Švehla

⁹⁴ NEÚSTUPNÝ, J. *Náboženství pravěkého lidstva v Čechách a na Moravě*. 2.vyd. Praha: Život a práce, 1940, s. 122-128.

⁹⁵ FRÖHLICH, J. *Archeologické toulky po jižních Čechách*. 1.vyd. České Budějovice: Růže. 1990, s. 60-61.

⁹⁶ CHYTRÁČEK, M. – CHVOJKA, O. – JOHN, J. – MICHÁLEK, J. Halštatský kultovní areál na vrchu Burkovák u Nemějic. *Archeologické rozhledy* 61, 2009, s. 194.

mluví o tom, že zde mohlo být nalezeno i více předmětů. Tyto artefakty se však dostaly pryč z místa nálezu díky těžbě kamene, který nemějíčtí používali jako stavivo. Díky odvozu materiálu tak docházelo k nechtěnému narušení místa, ničení plastik či roztržení celých kusů keramiky. Mezi prvními nalezenými předměty byly korálky. Pan Švehla hovoří ve své práci o náhodě nálezu, kdy po celém dni procházky po okolí se posadili s kolegou Františkem Lískovcem na samotný vrchol a odpočívali. Připravovali se již k odchodu, když se Pan Švehla zachytil trsu trávy, který mu zůstal v ruce. Na kořínku si všiml navlečeného korálku. Oba pánové se dali do kopání a po krátké chvíli je objevili ještě několik. To se stalo motivací pro další cestu na toto místo. Druhá cesta⁹⁷ byla na nálezy mnohem bohatší. Pan Švehla byl zcela fascinován celkovým výčtem a hlavně různorodostí předmětů. Nejvíce ho zaujaly nejrůznější typy plastik, které rozdělil na lidská a zvířecí torosa, na okrasné plastiky a na zlomky neznámého původu. Zaujal ho fakt, že v plastikách koní byl vyhloubený otvor, který zřejmě sloužil pro spojení s lidskou figurkou, která na koni seděla. Jednalo se o jakousi skládačku, která se měla celkově skládat ze 4 dílů: figurka koně, lidské dolní končetiny s otvorem ve stehenním ohybu, torso lidského těla a hlava. Vše muselo být propojeno nějakou tyčinkou, která vše držela po sobě. Předměty okrasnými jsou myšleny již zmiňované korálky, které mají devět různých velikostí, dále závěsy, kroužky apod.⁹⁸

MUDr. Jan Axamit zkoumal předchozí nálezy Josefa Švehly a poté se na místo vypravil nejprve v doprovodu Josefa Švehly a poté i sám. Dle jeho slov si nemohl nechat ujít naleziště, kde bylo nalezeno tolik kusů symbolických předmětů. Práce MUDr. Axamita spočívá hlavně v jeho zamyšlení se nad nálezy, které mu byly předloženy. Jako první totiž přichází s myšlenkou, k čemu mohl vrh Burkovák v dějinách sloužit. Dá se říci, že se zcela odvrací od Švehly a jeho interpretace, že zdejší místo sloužilo jako dílna na keramiku, a spíše se přiklání k možnosti, že se zde nacházel „posvátný“ strom. Na ten, dle jeho slov, byly

⁹⁷ První cesta se uskutečnila roku 1919. Samotný výzkum se uskutečnil ve 20. letech 20. st.

⁹⁸ ŠVEHLA, J. První hora Tábor v pravěku. *Jihočeský sborník historický* 2, 1922.

zavěšovány obřadní předměty (viz předcházející kapitola). Své myšlenky podkládá argumenty, jako např. že nalezené předměty byly povětšinou provrtány. Provrtány byly dokonce i misky, které jistě nemohly sloužit k jinému než kultovnímu účelu. MUDr. Axamita také velice zaujal fakt, že většina korálků byla v zemi uložena v pravidelných rozestupech. Korálky byly dle jeho slov navlékány na nějaký motouz, který po pádu ze stromu zůstal v celku a rozložil se až tokem času. Pan doktor se ve své práci také zmiňuje o podloží, které vládne na vrchu. Nad skalnatým povrchem se totiž nachází v celku kvalitní hlína, která by jistě přála růstu nějakého stromu. Podkladem kvality půdy může být i fakt, že dnes jsou úbočí kopce hustě porostlé i dalšími stromy.⁹⁹

Poslední archeolog, který toto místo navštívil a publikoval o tom, je dr. Bedřich Dubský. Jeho návštěva na vrchu Burkovák se uskutečnila roku 1945. Své poznatky poté publikoval ve svém životním díle *Pravěk jižních Čech*. Samotné nálezy dr. Dubského nejsou nijak převratné, avšak velice důležitá je jeho polemika s ostatními archeology (J. Švehla, J. Axamit). Dr. Dubský vystupuje proti názoru MUDr. Axamita, že na zdejším vrchu stál „posvátný strom“, kam se zavěšovaly různé předměty. Upozorňuje na fakt, že většina předmětů byla nalezena těsně pod povrchem. Jedná se dle něj o nesmysl, že by zde tyto předměty byly uloženy přes dva tisíce let pouze pár decimetrů pod povrchem. Předměty by dle něj musely být zcela zničeny či v hlubších vrstvách. Přišel tedy s interpretací, že zdejší místo sloužilo jako jakési letní sídlo, kde stál nějaký přístřešek či budova. Soudí tak dle vyhloubených děr, které zde zřejmě zůstaly jako pozůstatek po kůlech. Bohatý nálezový materiál sem byl dle něj dovezen později. Jako další fakt uvádí, že předměty byly koncentrovány na velice malém prostoru, což by znamenalo, že je sem někdo vysypal. Jinak interpretuje i samotné předměty zde nalezené. Dochází k závěru, že zdejší předměty nejsou žádné malé napodobeniny provrtaných talířků, či misek, ale že se jedná o napodobeniny součástek koňského postroje a vozu. Hovoří o udidlech, záponách k uchycení vozu, bronzových roubíkách a terčících, kování hlavy kola,

⁹⁹ AXAMIT, J. Burkovák u Nemějic. *Památky archeologické* 36, 1928-1930, s. 285-289.

závěšků u udidel, falérách apod. Podobné předměty totiž našel prof. Píč i na dalších místech jižních Čech – Skalice u Soběslavi, Sova u Bechyně.¹⁰⁰ Obrovský přínos budoucím generacím přinesl dr. Dubský i souhrnem počtu zde nalezených napodobenin šperků. Válcovité korálky: Axamit – 450, Švehla – 375, Dubský – 187. Ozubená hliněná kolečka: Axamit – 200, Švehla – 38 celých a 130 zlomků, Dubský – 26 celých a 27 fragmentů. Kruhové prstence: Axamit – 450 zlomků a 2 celé, Švehla – 459 kusů různých tvarů, Dubský – 150. Hranolovité tyčinky: Axamit – 300, Švehla – 272, Dubský – 45 zlomků.¹⁰¹

Interpretace tohoto místa je tedy dosti nesourodá. Nedá se však popřít velikost a důležitost zdejších nálezů. Určitě více lákavý je příběh MUDr. Axamita, který hovoří o tomto místě velice mysticky, a uznávám, že je příjemné se přiklonit k příběhu o „posvátném“ stromu a přinášení obětí. Spíše se však přikláním k interpretaci dr. Dubského, který plošně odkryl větší část zdejšího vrchu. Jeho fakta a interpretace jsou racionálnější a lépe argumentačně podložené, než u MUDr. Axamita.

Vzhledem k důležitosti a neobvyklosti nálezu, byly některé artefakty z Burkováku podrobeny trasologickému¹⁰² průzkumu. Toto zkoumání bylo provedeno na předmětech, které jsou uloženy v inventáři v Prácheňském muzeu. Šetření provedl doc. Miroslav Králík ve spolupráci dr. Ondřeje Chvojky. Bylo zjištěno, že předměty nalezené na Burkováku nebyly velikých rozměrů. Zároveň průzkum neobjevil, že by se zde našla nějaká lidská torza, což odporuje archeologům, kteří se zúčastnili průzkumu toho místa. Materiálem těchto předmětů se stala keramika, která nabývá světle okrové až oranžovočervené barvy. Artefakty se od sebe liší kvalitou výpalu a hrubostí povrchu. Některé předměty jsou s hlazeným povrchem, některé jsou naopak s povrchem

¹⁰⁰ Podobné předměty se totiž našel prof. Píčem na dalších místech jižních Čech – Skalice u Soběslavi, Sova u Bechyně.

¹⁰¹ DUBSKÝ, B. *Pravěk jižních Čech*. 1.vyd. Blatná: Bratří Římsové, 1949, s. 209-217.

¹⁰² Trasologie – kriminalistický obor, který se zabývá zkoumáním stop. Jako např. stopy od částí lidského těla, od automobilových pneumatik apod.

neupraveným. Co se týče výpalu, tak zde byly nalezeny výrobky skvěle vypálené, ale i předměty, které byly vypáleny pouze z jedné strany.¹⁰³

6.5 Muzeum

Podstatná část výstavy z doby železné je v Prácheňském muzeu věnována právě Burkováku u Nemějic. Expozice, dle mého odhadu, obsahuje na 200 předmětů na hoře nalezených. Jak jsem uvedl v předchozích kapitolách, jedná se většinou o „obětiny“, které byly na kopec doneseny. Předměty jsou většinou z nehlazené keramiky. Návštěvníky na první pohled musí zaujmout detailní fotografie několika předmětů, které jsou umístěny jako pozadí expozice. Na první pohled také zaujme fakt, že opravdu drtivá většina předmětů je provrtána. Můžeme zde nalézt všechny druhy nálezového materiálu. První část vitríny nám nabídne pohled na ozubená kolečka různých velikostí, které jsou poté ještě doplněny zlomky ozubených koleček. Neméně zajímavá je však druhá část, která obsahuje další hromadu nálezového materiálu, kde můžeme objevit předměty nejrůznějších tvarů. Od hranolů různých velikostí a různých deformací, přes kusy představující nohy, až po korálky různých tvarů. Mně osobně při mém zkoumání zaujal předmět připomínající srnčí paroh (viz obrázek č. 31). Součástí expozice je také náhrdelník, který má rekonstruovat technologický postup, jakým zřejmě korálky byly původně navazovány na sebe (viz obrázek č. 32).

Expozice, která je v Prácheňském muzeu věnována Burkováku u Němejic, určitě stojí za důkladnější pozornost, a to hlavně díky rozdílnosti jednotlivých předmětů. Při troše představivosti si zde návštěvník může z jednotlivých segmentů výstavy sestavit nějaký určitý tvar a „ponořit se“ tak do dávných dob, kdy jednotlivé předměty vznikaly.

¹⁰³ KRÁLÍK, M. – CHVOJKA, O. Trasologické poznámky ke zlomkům keramických plastik z Burkováku u Nemějic. *Archeologické rozhledy* 61, 2009, s. 217-222.

7 Závěr

Pro svou práci *Pravěk na Písecku* jsem si vybral nejzajímavější či nejdůležitější naleziště z různých etap pravěku, která se nacházejí v okolí města Písku. Svůj výběr jsem podřídil důležitosti nalezišť a mým studijním zájmům. Nejprve jsem shrnul téměř veškeré dostupné poznatky k nalezištím, které se objevují v odborných publikacích. Své bádání jsem se poté snažil propojit s expozicemi regionálních muzeí. Přínos předkládané práce tedy vidím hlavně ve spojení veškerých doposud známých poznatků, konkrétního terénního výzkumu a pokusu odkázat na uložení v regionálních muzeích. Tento princip se objevuje v odborné praxi velice ojediněle. Práce tak může posloužit jako příručka pro pedagogickou praxi, kdy se učitel informuje, která místa by mohl popřípadě se svými žáky či studenty navštívit.

Stav jednotlivých nalezišť je dnes obecně vzato uspokojivý, až na dílčí výjimky. Naleziště u rybníka Řežabince, kde se našlo několik tisíc kusů štípané industrie, a které je zařazeno na seznam Národních přírodních památek díky sídlení vzácného ptactva, je již několik desítek let po posledním archeologickém výzkumu. Samotné okolí rybníka je vybaveno turistickou stezkou, která je doplněna několika informačními tabulemi. Jedna z tabulí je věnována i historii dnešního rybníka a zdejšímu archeologickému výzkumu, což je dle mě nesmírně důležité. Jak jsem totiž uvedl v kapitole věnované nalezišti v okolí rybníka Řežabince, tak většina lidí na Písecku má toto místo spojeno právě s významnou ornitologickou stanicí. Pokud však místo navštíví osobně, tak se můžou dovědět o tomto místě mnohem více a můžou být motivováni ještě k návštěvě Prácheňského muzea, kde se nachází expozice věnovaná tomuto nalezišti. Myslím si, že pro dokreslení poznatků z knih a odborných časopisů je návštěva místa in situ a Prácheňského muzea velice důležitá. Další artefakty můžeme nalézt též v muzeu Středního Pootaví ve Strakoncích a v Národním muzeu v Praze.

Co se týče naleziště Topělec u Písku tak dnes na této lokalitě nenalezneme nic. Místo, kde se našlo na 37 knovízských hrobů, pokrývají novostavby. Muzeum v Písku věnuje tomuto nalezišti část expozice k době bronzové. Konkrétně se zde nachází všechny tři typy nádob, které ve svém díle popsal dr. Dubský. Vzhledem ke skutečnosti, že s novým odkrytím nalezišť již nelze počítat, bylo mým záměrem informovat o této lokalitě co nejpodrobněji.

Hradiště u Písku, které bylo osídlováno po celé dějiny, jsem si vybral jako prvního ze zástupců doby železné. Publikace, které se věnují tomuto nalezišti, jsou opět staršího data. Při návštěvě místa, kde se objev uskutečnil, nás potká stejný osud jako v Topělcích. Pokud bychom chtěli zhlédnout nějaké artefakty zde nalezené, tak budeme muset opustit jižní Čechy a vydat se do hlavního města Prahy, či dokonce opustit Českou republiku a dojet do hlavního rakouského města Vídně. Ve Vídni je uloženo nejvíce nalezených předmětů.

Odborné publikace, které se zabývají nevězickým oppidem, nás informují povětšinou pouze o velikostech hradiště, o valech a příkopech, či o vstupních branách. Toto oppidum by si jistě zasloužilo podrobnější plošný odkryv, který je vzhledem k aktuální situaci v terénu možný. Pokud by došlo k plošnému odkryvu, tak by bylo jistě nalezeno mnoho keltských artefaktů, kterých nám Prácheňské muzeum v těchto dnech nabízí velice omezené množství. Odkryv by též mohl pomoci k získání dalších informací o keltském osídlování v Čechách. Výzkum na sídlišti byl totiž do dnešních dnů proveden spíše náhodně. Jako škodu vidím, že zdejší hradiště částečně zdecimováno těžbou dřeva, která probíhá v okolí. Příkopy a svahy, které dříve sloužily k obraně, jsou dnes totiž hojně porostlé jehličnatými dřevinami.

Nejzajímavější je jistě situace na kopci Burkovák u Nemějic. Zájem o toto místo dosud neopadá, což dokládá článek M. Chytráčka, O. Chvojky, J. Johna a J. Michálka z roku 2009. Na tomto nalezišti bylo totiž nalezeno několik tisíc kusů předmětů s mytickým nádechem, které měly být zavěšovány na posvátný strom. Mé zkoumání mě však vede spíše k názoru, že zdejší místo až tak mytické není.

Argumenty, se kterými pracuje dr. Dubský, mi přijdou více realistické (viz kapitola 6.4 Nálezy). Návštěva místa nám dnes přinese příjemnou procházku přírodou, která může vyvrcholit odpočinkem na samotném vrcholu, který je na tyto účely připraven. Část artefaktů můžeme dnes naleznout v Prácheňském muzeu, kam bylo uloženo několik desítek předmětů.

8 Resumé

The city of Písek is an area very rich in archeological findings from Prehistoric era. In my work I monitored individual periods of prehistory from the Palaeolithic period to the La Tene period. I believe I chose the most important archeological sites, which I then described in more detail. However, I deliberately avoided the Neolithic and Eneolithic period, because no significant settlement existed in Písek in those historical periods. Therefore I added more relevant sites such as pond Řežabinec, Topělec u Písku, Hradiště u Písku, Něvezice at Mirovice, and Burkovák at Nemějic. One of the benefits of this work is that by field research I have actually updated knowledge and information databases about the artifacts stored in museums. Field research has also served me well for the acquisition of photographic documentation, which I then added to the image attachment chapter. Specialized literature that I often used as a source of inspiration and information was written by leading Czech archaeologists. The most important author being dr. Bedřich Dubský. His monografy called Prehistory of South Bohemia became a model for my work and my exploration. That is why I cite parts of this particular book in my work. Other publications, with which I worked came from Jiří Fröhlich. Personal consultation with this author helped me further with the selection of archeological sites. I also drew inspiration from works of other leading archeologists such as dr. Mojmír Mazálek, dr. Karel Sklenář, doc. Slavomil Vencl etc. The subtitle of my work is called Prehistoric archeology and its reflection in regional museums. My research has therefore focused on visiting many museums, including Prácheňské museum situated directly in the city of Písek. I wanted my work to summarize, update, and above all clarify this particular period of human history.

9 PRAMENY

9.1 Literatura

BAUEROVÁ, A. *Průvodce po památkách keltské kultury*. 1.vyd. Praha: Paseka, 1996. ISBN 80-7185-054-3.

DUBSKÝ, B. *Pravěk jižních Čech*. 1.vyd. Blatná: Bratři Římsové, 1949.

FRÖHLICH, J. *Písecko v zrcadle archeologie*. 1.vyd. Písek: IRES, 1997. ISBN 80-902038-6-8.

FRÖHLICH, J. *Zlato na Prácheňsku*. 1.vyd. Písek: IRES, 2006. ISBN 80-86566-37-4.

FRÖHLICH, J. *Archeologické toulky po jižních Čechách*. 1.vyd. České Budějovice: Růže. 1990. ISBN 80-7016-026-8.

KUDRNÁČ, J. *Almanach 750 let města Písku*. Písek: 1993. ISBN 80-85618-08-7.

PLEINER, R. a kol. *Pravěké dějiny Čech*. 1.vyd. Praha: Akademia, 1978.

NEÚSTUPNÝ, J. *Náboženství pravěkého lidstva v Čechách a na Moravě*. 2.vyd. Praha: Život práce, 1940.

SKLENÁŘ, K. *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů*. 1.vyd. Praha: Libri, 2005.

WALDHAUSER, J. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. 1.vyd. Praha: Libri, 2001. ISBN 80-7277-053-5.

9.2 Prameny

AXAMIT, J. Burkovák u Nemějic. *Památky archeologické* 36, 1928-1930, s. 285-289.

BENEŠ, A. – FRÖHLICH, J. – MICHÁLEK, J. Topělec u Písku. Nové archeologické nálezy. *Výběr 10*, 1973, s. 128-129.

BRAUN, P. – FRÖHLICH, J. Knovízské pohřebiště u Topělce. *Výběr 15*, 1978, s. 236-237.

DRDA, M. Keltské oppidum hrad u Nevězic. *Archeologické rozhledy 39*, 1987, s. 517-556.

DUBSKÝ, B. Hradiště u Písku. *Památky archeologické 34*, 1924-1925, s. 463-468.

DUBRSKÝ, B. Plochý žárový hrob z bronzové doby u Topělce na Písecku. *Památky archeologické 35*, 1926-1927, s. 566-567.

DUBSKÝ, B. Dílna s kvarcitovou industrií na epipaleolitickém tábořišti u Ražic. *Archeologické rozhledy 2*, 1950, s. 36-40.

FRÖHLICH, J. Jak je vysoká etruská konvice z Hradiště. *Výběr 41*, 2004, s. 275-276.

FRÖHLICH, J. Lokalizace dvou časně laténských mohyl u Hradiště. *Archeologické rozhledy 29*, 1977, s. 643-645.

CHYTRÁČEK, M. – CHVOJKA, O. – JOHN, J. – MICHÁLEK, J. Halštatský kultovní areál na vrchu Burkovák u Nemějic. *Archeologické rozhledy 61*, sešit 2, 2009, s. 183-217.

KRÁLÍK, M. – CHVOJKA, O. Trasologické poznámky ke zlomkům keramických plastik z Burkováku u Nemějic. *Archeologické rozhledy 61*, sešit 2, 2009, s. 217-222.

MAZÁLEK, J. Výzkum ražické mesolitické oblasti v r. 1950. *Archeologické rozhledy 3*, 1951, s. 6-11 a s. 19-20.

- MAZÁLEK, J. Mesolitická chata z písečníku u Ražic (Putim I). *Anthropozoikum* 2, 1952, s. 161-172.
- MAZÁLEK, J. Druhý rok výzkumů na sídlišti z doby kamenné u Ražic. *Archeologické rozhledy* 4, 1952, s. 198-206 a s. 228-232.
- MAZÁLEK, J. Třetí rok výzkumu paloe-mesolitické oblasti u Ražic. *Archeologické rozhledy* 5, 1953, s. 577-589 a s. 625-626.
- MICHÁLEK, J. Zlaté předměty v pravěku jižních Čech. *Výběr* 13, 1976, s. 4-11.
- MICHÁLEK, J. Knížecí mohyly z časné doby laténské u Hradiště, okr. Písek: Příspěvek k historii nálezů z r. 1858. *Archeologické rozhledy* 29, 1977, s. 634-643.
- MICHÁLEK, J. Jihočeské pravěké nálezy v archeologických sbírkách ve Vídni. *Výběr* 12, 1975, s. 97-101.
- MILTNER, J. B. Zpráva o některých, v letech 1858-1860 v okolí Píseckém nalezených starožitnostech. *Památky archeologické* 5, 1862-1863, s. 43-44.
- SEDLÁČEK, A. Něco o Hradišti u Písku. *Otavan* 7, 1923, s. 149-150.
- SVOBODA, B. Nové keltské oppidum v jižních Čechách? *Archeologické rozhledy* 2, 1950, s. 64-68.
- ŠVEHLA, J. První hora Tábor v pravěku. *Jihočeský sborník historický* 2, 1922.
- VENCL, S. Pokus o klasifikaci pozdně glaciálních a staroholocenních osídlení okolí Řežabince. *Památky archeologické* 55, 1964, s. 233-245.
- VENCL, S. Topografická poloha mezolitických sídlišť v Čechách. *Archeologické rozhledy* 23, 1971, s. 169-187.

VENCL, S. K současnému stavu poznání kamenných surovin mezolitu. *Archeologické rozhledy* 42, 1990, s. 233-243.

ŽEBERA, K. Geologie pravěkého sídliště na březích „Řežabince“ u Ražic v Jižních Čechách. *Anthropozoikum* 4, 1954, s. 71-86.

9.3 Internetové zdroje

Ministerstvo životního prostředí ČR. Národní přírodní rezervace Řežabinec a Řežabinecké tůně.

URL: < <http://www.cittadella.cz/europarc/index.php> > [cit. 2012-03-13]

Archeopark Prášíly. Vstupní brána - opevnění - Klešťovitá brána.

URL: < <http://prasily.keltoi.cz> > [cit. 2012-03-13]

Archiv časopisu Slavonie. Burkovák, bronzový nález.

URL: < <http://pohanstvi.wordpress.com> > [cit. 2012-04-15]

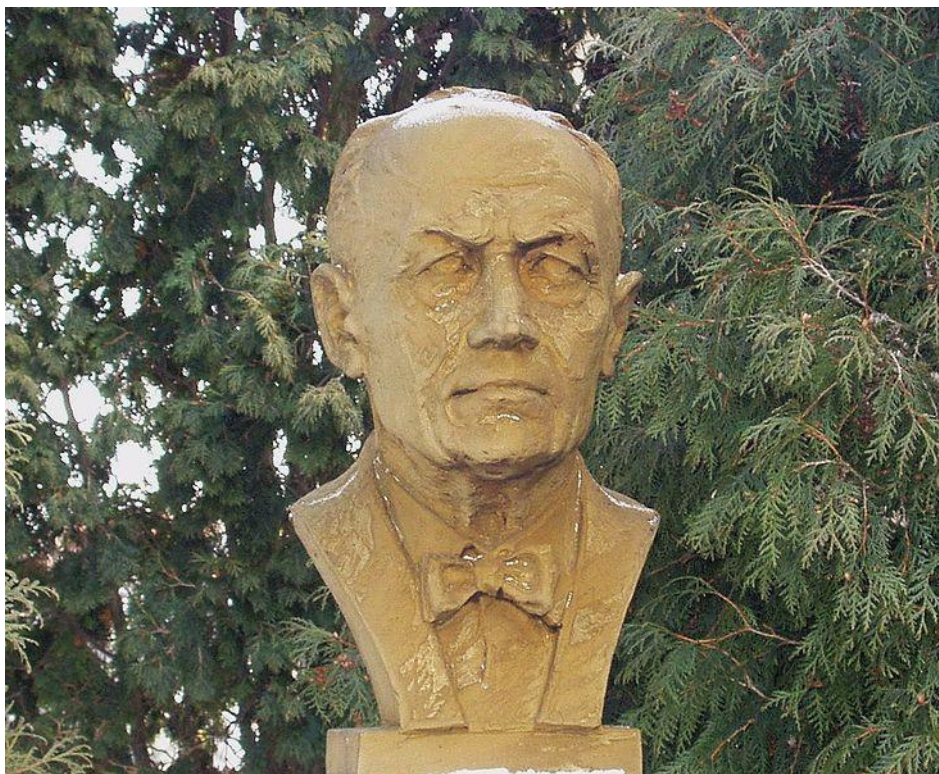
Wikipedia, otevřená encyklopedie.

URL: < <http://cs.wikipedia.org> > [cit. 2012-04-14]

Internetový magazín Gnosis9. Bójové a Keltové - zlatý věk oppid.

URL: < <http://hledani.gnosis9.net> > [cit. 2012-04-14]

10 OBRÁZKOVÁ PŘÍLOHA

Obrázek 1 Busta dr. Bedřicha Dubského v Čejeticích na Strakonicku. Staženo: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Bedrich_Dubsky_bust.jpg, 14. 4. 2012.

Obrázek 2 Lopatka dr. Bedřicha Dubského. Prácheňské muzeum v Písku.
Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 3 Upomínková tabule u rybníka Řežabinec. Foto: Tomáš Hach, 2012

Obrázek 4 Rybník Řežabinec. V pozadí vrch Pikárna. Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 5 Artefakty od rybníka Řežabince. Prácheňské muzeum v Písku.
Foto: Tomáš Hach, 2012.

**Obrázek 6 Detail nejstarší nalezené
magdálénské industrie u Rybníka
Řežabince. Prácheňské muzeum v Písku.
Foto: Tomáš Hach, 2012.**

**Obrázek 7 Detail industrie zbarvené železem.
Prácheňské muzeum v Písku.
Foto: Tomáš Hach, 2012.**

Obrázek 8 Důkaz různorodosti materiálů u industrie nalezené u rybníka Řežabinec. Prácheňské muzeum v Písku. Foto: Tomáš Hach, 2012.

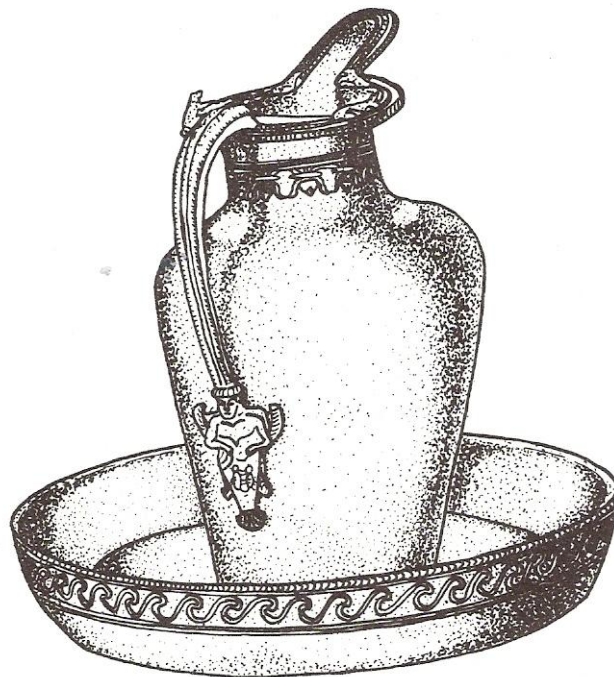
Obrázek 9 Tabule upomínající na Národní přírodní rezervaci: Řežabinec a Řežabinecké tůně. Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 10 Tři typy keramiky nalezené v Topělci u Písku. Prácheňské muzeum v Písku.
Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 11 Detail hrnku nalezeného v Topělci u Písku. Prácheňské muzeum v Písku. Foto: Tomáš Hach, 2012.

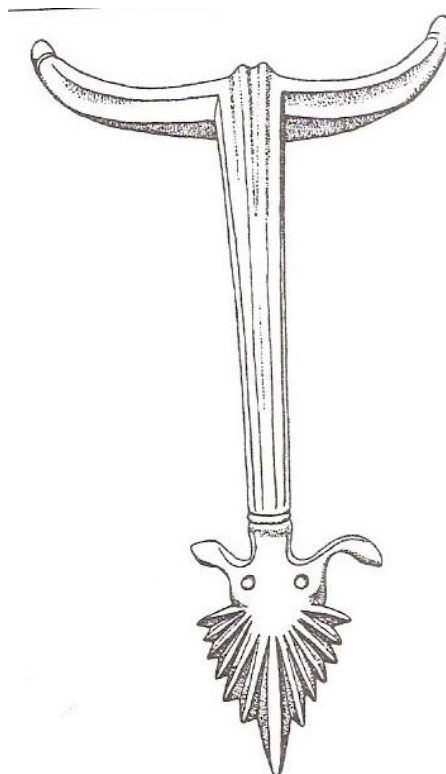
Obrázek 12 Etruská konvice nalezená na Hradišti u Písku.
Kresba: F. Doubek. Skenováno: FRÖHLICH, J. *Písecko v zrcadle archeologie*. 1.vyd. Písek: IRES, 1997, s. 40.

Obrázek 13 Detail ucha vázy. Kresba:
F. Doubek. Skenováno: FRÖHLICH, J.
Písecko v zrcadle archeologie. 1.vyd. Písek:
IRES, 1997, s. 41.

Obrázek 14 Zlatá loďkovitá náušnice nalezena v mohyle na Hradišti u Písku. Staženo: <http://hledani.gnosis9.net/view.php?cisloclanku=2008040006>, 14. 4. 2012.

Obrázek 15 Detail ucha další konvice nalezené v mohyle na Hradišti u Písku. Skenováno: FRÖHLICH, J. *Písecko v zrcadle archeologie*. 1.vyd. Písek: IRES, 1997, s. 41.

Obrázek 14 Upomínka na nález etruské bronzové konvice v mohyle na Hradišti u Písku. Prácheňské muzeum v Písku. Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 17 Oppidum Nevězice. Zakresleny příkopy, valy, terasy a sonda. Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 18 Znatelný pozůstatek valu nevězického oppida. Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 19 Výhled na dříve obydlenou plochu nevězického oppida. Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 20 Výhled na řeku Vltavu z nevěžického oppida. Foto: Tomáš Hach, 2012.

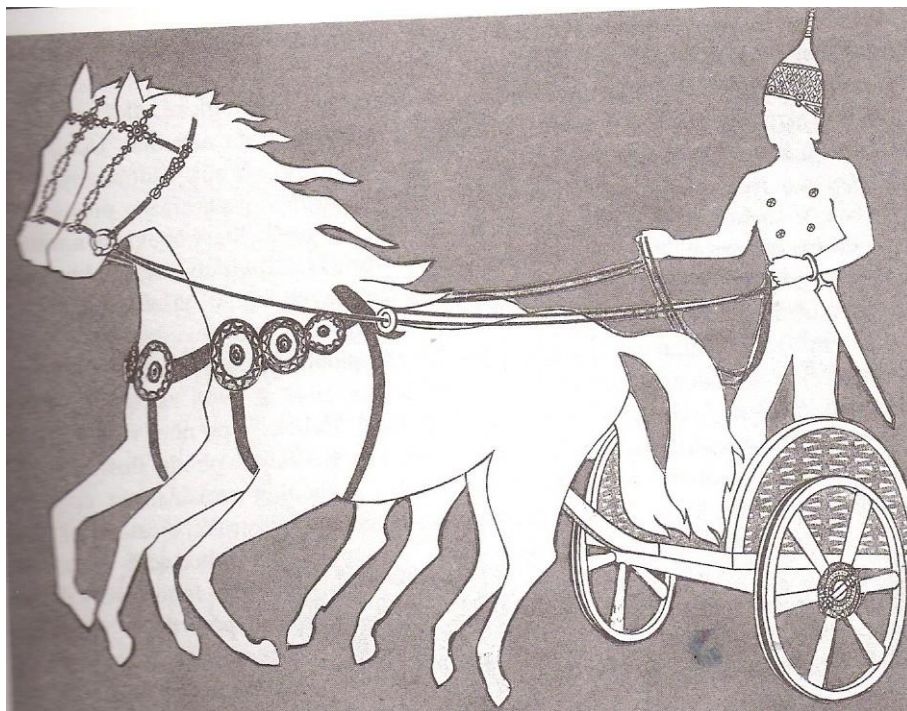
Obrázek 21 Informační tabule upozorňující na oppidum Nevězice. Foto: Tomáš Hach, 2012.

**Obrázek 22 Inventář nalezený v mohyle u Nevězic. Prácheňské muzeum v Písku.
Foto: Tomáš Hach, 2012.**

**Obrázek 23 Jedna z falér nalezena na opiddu u nevězic. Prácheňské muzeum v Písku.
Foto: Tomáš Hach, 2012.**

Obrázek 24 Umístění falér na koňském postroji. Skenováno: FRÖHLICH, J.
Písecko v zrcadle archeologie. 1.vyd. Písek: IRES, 1997, s. 99.

Obrázek 25 Turban z doby bronzové nalezený na nevězickém oppidu. Prácheňské muzeum v Písku.
Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 26 Pohled z dálky na vrch Burkovák u Nemějic. Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 27 Rozcestník na vrchu Burkovák (neboli Hora Tábor).
Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 28 Vrchu Burkovák u Nemějc. Místo, které sloužilo jako shromaždiště husitského lidu, a byly zde uskutečněny pravěké nálezy. Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 29 Předměty nalezené na Burkováku u Nemějc. Prácheňské muzeum v Písku. Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 30 Předměty nalezené na Burkováku u Nemějic. Prácheňské muzeum v Písku.
Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 31 Předměty nalezené na Burkováku u Nemějic. Prácheňské muzeum v Písku.
Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 32 Rekonstrukce náhrdelníku. Prácheňské muzeum v Písku. Foto: Tomáš Hach, 2012.

Obrázek 33 Tzv. Sluneční kolo nalezeno na Burkováku u Nemětic. Staženo: <http://pohanstvi.wordpress.com/2009/05/09/burkovak-bronzovy-nalez/>, 15. 4. 2012.